

HET VERBOND DER GENADE

DOOR

Ds W. H. VAN DER VEGT
TE GOES

UITGAVE:
UITGEVERS-Mij DE GRAAFSCHAP N.V.
AALTEN

Verbond en Verkiezing bij Calvijn.

CALVIJN is een heldere en scherpe geest geweest, maar geen scheppende geest; een organisator, maar geen ontdekker. Met deze karakteristiek heeft de bekende theoloog Seeberg de plaats van Calvijn willen bepalen temidden van de andere reformatoren. Zoo heeft hij ook willen vaststellen de beteekenis van Calvijns theologie voor de dogmenvorming in den tijd der reformatie. Bij Calvijn kan hij nauwelijks iets nieuws of origineels vinden. En met dat oordeel heeft hij nog trachten te temperen een kwalificatie als van Dilthey, die aan den grooten reformator geen belangrijker rol kon toekennen dan epigoon der reformatie.

Het schijnt wel of wij bij de leer van Calvijn over het genadeverbond verplicht zijn in elk geval het oordeel van Seeberg te onderschrijven. Bepaald origineel lijkt Calvijn op dit punt niet.

Wie nota neemt van wat Bullinger over het verbond der genade heeft geschreven, ziet op beslissende punten onmiskenbare overeenkomst. Calvijn legt n.l. in navolging van Bullinger sterken nadruk op den „verbondsplicht”, een term, die in de geschriften van Bullinger geregeld terugkeert. En het uitgangspunt in hun verbondsleer is bij beiden niet het verbond, dat God de Heere reeds met Adam gehad heeft, maar haast uitsluitend het verbond met Abraham.

Toch is het op z'n minst eenzijdig ook op dit punt Calvijn alle originaliteit te ontfangen. Wie zich aansluit bij zijn voorgangers, sluit daarbij alle oorspronkelijkheid nog niet uit. Het is maar de vraag hoe deze aansluiting plaats vindt. En dan is de wijze, waarop Calvijn de gegevens van zijn mede-reformatoren verwerkt, origineel genoeg. Men zou hem zelfs den meest oorspronkelijke van alle reformatoren kunnen noemen, t.w. in dezen zin, dat hij meer dan eenig ander reformator teruggaat naar den oorsprong van alle ware leer, d.i. naar den zuiveren zin der Heilige Schrift. Men leze slechts zijn disputaties over de sacramenten en vergelijk wat Bullinger daarbij leerde. Wat Calvijn schrijft is dan niet anders dan een juistere interpretatie van het Woord Gods. Men leze ook wat Luther over

het verbond der genade kon schrijven en wat Calvijn op dezelfde plaatsen der Schrift dan aantekent. Bij Genesis 17 : 19—22 b.v. spreekt Luther over tweeërlei verbond. Het eene is het verbond der besnijdenis, waartoe Ismaël behoorde. Daarom — zoo zegt hij — is in het Oosten, waar de nakomelingen van Ismaël wonen, de besnijdenis onder bijna alle volken bewaard gebleven. Dit verbond is echter tijdelijk, vleeschelijk, een verbond der wet. Maar het andere verbond, waarvan God Ismaël uitsluit, en dat Hij alleen met Izak opricht, is geestelijk en eeuwig.

Voor Calvijn is deze opvatting niet te aanvaarden. Doorgaans volgt hij bij zijn exegese van Genesis, Luther voor een goed deel, maar tegenover deze beschouwing staat hij duidelijk afwijzend. Wel maakt hij onderscheid in den zegen, dien Ismaël verkrijgt in vergelijking met Izak, maar hij verklaart nadrukkelijk, dat ook Ismaël dien had kunnen ontvangen. Hij wil niet van tweeërlei verbond weten, maar zegt, dat ook Ismaël niet geheel buiten het verbond met Abraham valt. En op een andere plaats, in een preek over Deut. 30 : 6 v.v. verklaart hij, dat de besnijdenis nooit een teken en zegel is geweest van enkel aardsche zegeningen. Op deze

wijze handhaaft Calvijn het ééne verbond Gods zoowel met Izak als Ismaël en daarmee houdt hij vast de eene roeping des verbonds voor den verbondsgetrouwe en den verbondsbreker. Daarin is Calvijn origineeler dan Luther. Hij blijft n.l. dichter bij den oorsprong: de Heilige Schrift.

Nog een voorbeeld kan dat bevestigen en dat in verband met de theologie van Bucer. Bucer was van gedachte, dat God Zijn verbond slechts met de uitverkorenen heeft opgericht. Calvijn neemt deze beschouwing niet over. Hij vermijdt stelselmatig zich zoo uit te drukken. Ja, hij verklaart positief, dat zij zich vergissen, die meenen, dat in het verbond alleen uitverkorenen kunnen begrepen zijn (zie o.a. zijn verklaring van Genesis 17 : 7). Ook hier blijft Calvijn oorspronkelijk in den boven aangegeven zin van het woord. Het is zijn uitgesproken bedoeling, de waarheid der Schrift te geven in een vorm, die zich zoo dicht mogelijk aansluit bij de wijze van spreken en voorstellen, waarvan God zelf zich bedient in Zijn Woord.

Daardoor heeft zijn beschouwing over het verbond der genade nog voor dezen tijd zijn bijzondere beteekenis. Vooral ten opzichte van de vraag, die tegenwoordig onder de geloovigen van onderscheiden kerkgemeenschap in het geding is : met wie heeft de Heere Zijn

verbond opgericht ? Met de uitverkorenen alleen of kan ik zeggen, dat Hij Zijn verbond ook heeft opgericht met hen, die onder het verbond geboren, toch later aan Zijn verbond ontrouw zijn geworden ?

Bij de beantwoording van deze vraag gaan de belijders van de gereformeerde belijdenis in tweeën uiteen. Van verscheiden zijden is zelfs met meer dan gewonen nadruk verklaard, dat de eenige gereformeerde verbondsbeschouwing deze is, dat de Heere Zijn verbond alleen met de uitverkorenen heeft.

Ook onder ons heeft menigeen geen andere beschouwing als Schriftuurlijk willen erkennen. Het verbond kan zich dan nooit verder uitstrekken dan de verkiezing. Zelfs is in de hitte van den strijd verklaard, dat het een leer der duivelen is om te belijden, dat ook niet-uitverkorenen in het verbond kunnen begrepen zijn. ¹⁾

Wanneer bovengenoemde uitspraak gegrond is, komt Calvijn toch wel in een heel duisteren hoek te staan. Zijn leer van het verbond der genade ontvangt zoo een zeer vreemde belichting ! Want hoe wij het wenden of keeren,

¹⁾ Voor nadere gegevens verwijzen wij naar de artt. van Dr Kraan in den negenden jaargang van „De Reformatie” no. 24—29.

voor Calvijn vallen verkiezing en verbond kwalitatief niet samen. Volgens hem is het getal verkorenen niet gelijk aan het getal van hen, die tot het verbond behooren. Een kind des verbonds is nog niet altijd een verkorene tot zaligheid.

Toch heeft men deze beschouwing willen afwijzen met een beroep op Calvijn zelf en met een beroep op hen, die in de leer van het verbond eenzelfde standpunt ingenomen hebben. Zoo heeft men zich beroepen op Bullinger. Doch o.i. ten onrechte. Bullinger spreekt wel van het verbond Gods met het volk Gods, maar onder volk Gods verstaat hij het geheel van hen, die uit Christenouders geboren zijn. In zijn boek : „Het eenige en eeuwige testament of verbond Gods”, waarvan een uitnemende vertaling in het Nederlandsch bestaat, spreekt hij zelfs van voorwaarden des verbonds. En zij, die verkiezing en verbond op de aangegeven wijze vereenzelvigen, willen juist allerm minst van een z.g. voorwaardelijk verbond weten.

Het beroep op Calvijn zelf lijkt ons evenmin steekhoudend. Men meent, dat Calvijn alleen uitverkorenen kent in het verbond, maar dan verliest men uit het oog, dat Calvijn tweeërlei uitverkorenen onderscheidt. Zoo zegt Calvijn

bij zijn verklaring van Ezechiël 16 : 21 : „wij moeten dus tweeërlei verkiezing Gods opmerken, omdat Hij het gansche geslacht van Abraham in zijn geheel heeft uitverkorenen. De besnijdenis hadden zij allen gemeen en deze was hun tot een teeken en onderpand der aanneming. Daar echter God alle kinderen van Abraham van den kleinste tot den grootste wilde besneden hebben, heeft Hij hen ook tegelijk tot Zijn kinderen verkoren : dit is de ééne aanneming (adoptie) of verkiezing geweest. De andere was echter de verborgene, omdat God uit die menigte uitnam, die Hij wilde : en dezen zijn de kinderen der belofte ; zij zijn het overblijfsel naar de verkiezing der genade, zooals Paulus daarvan spreekt in Romeinen 11 : 5”.

Deze opvatting keert bij Calvijn gedurig terug en maakt een integreerend deel van zijn verbondsbeschouwing uit. Op grond daarvan spreekt hij vervolgens van algemeene en bijzondere aanneming tot kinderen (zoo b.v. op Genesis 25 : 23) en van algemeene en bijzondere roeping (Institutie III, 21, 7 en 24, 8).

Het het oog hierop kunnen wij niet anders dan betreuren de soms zeer sterke bewoordingen, waarmee de voorstanders van hen, die verbond en verkiezing vereenzelvigen, het andere stand-

punt veroordeelen. Men spreekt van het eenig gereformeerde standpunt, terwijl men Calvijn zeker niet achter zich heeft. Wij denken — om nog één ding te noemen — aan de reeds eerder besproken positie van Ismaël in het verbond. Niet enkel bij Genesis 17 geeft Calvijn geen steun aan de beschouwing, dat Ismaël niet tot het verbond behoorde. Ook bij zijn verklaring van Romeinen 9 : 6 teekent hij aan, dat God de Heere Zijn verbond niet minder bij Ismaël dan bij Izak verzegeld heeft. En in een preek over Deuteronomium 23 : 7 v.v. zegt hij, dat Ismaël evenals Ezau den zegen des verbonds verworpen heeft. Calvijn leert hier wel degelijk tweeërlei zijn in het verbond.

Daarom kan het schadelijk werken voor het gereformeerde leven, dat ook buiten de Gereformeerde Kerken gevonden wordt, wanneer men hier een tegenstelling toespitst, die o.i. als zoodanig geen recht van bestaan vindt. Op die wijze bestendigt men een scheiding tusschen velen, die met ons prijs stellen op den naam van Calvinist en die zich toch niet kunnen vinden in het kwalitatief gelijk stellen van verkiezing en verbond.

Met name denken wij hier aan onze broeders en zusters in de Christelijke Gereformeerde Kerk en aan hen, die in de Nederlandsch

Hervormde Kerk bij den Gereformeerden Bond behooren. Zij, die ook merkwaardigerwijze op politiek terrein één lijn met ons trekken, be-roepen zich voor hun verbondsleer gaarne op Calvijn. Daarin blijven zij, ondanks alle kerkelijke gedeeldheid, gelukkig met ons een.

Toch bestaat er helaas in theologische vraagstukken op menig punt onnoodig sterke tegenstelling. En wanneer wij de niet-Calvinistische verbondsbeschouwing naar voren schuiven, verzachten wij deze tegenstelling niet. Wij denken b.v. aan uitlatingen van Ds Kievit in zijn boek : „Tweeërlei kinderen des verbonds”, waarin hij vele en groote citaten van Calvijn gaf. Hij zegt daarbij : „Calvijn wordt door niemand erger mishandeld en misbruikt dan door de hedendaagsche neo-Calvinisten”. Ook Ds Jongeleen doet in zijn geschrift : „Het Genadeverbond” eenzelfde protest hooren, al gebruikt hij zulke bittere woorden niet. Zijn toon is aanmerkelijk milder.

Nu behoeven wij niet bevreesd te zijn voor den naam van neo-Calvinist. Het zou zelfs overwogen kunnen worden of het wetenschappelijk niet juister is op al die punten, waar wij Calvijn niet meer strikt volgen, van neo-Calvinisme te spreken. Wij denken b.v. aan het

probleem van de verhouding der overheid ten opzichte van de wet Gods.

Voorshands zien wij echter nog geen reden om ons neo-Calvinist te noemen in de leer van het verbond der genade, vooral niet, omdat wij daardoor op kerkelijk terrein een muur zouden laten staan en versterken, die hoe eerder hoe beter afgebroken moet worden.

II.

Wanneer wij leeren, dat de Heere Zijn verbond alleen met de uitverkorenen heeft opgericht, vermeederen wij daardoor practisch een der oorzaken van scheiding tusschen hen, met wie wij één van belijdenis zijn en met wie wij officieel nu al jaren lang hereeniging zoeken.

Daarmee willen wij deze zaak echter niet brengen tot de dingen van praktische politiek en taktiek. Integendeel, de leer, dat het verbond Gods zich niet verder uitstrekt dan de verkiezing Gods, lijkt ons niet zonder gevaar voor het leven des geloofs. Het is zelfs opmerkelijk, dat juist in die kringen, waar de dienst van God krachteloos gemaakt wordt door ijdele filosofie, zoo sterk de nadruk gelegd wordt op het verbond met de uitverkorenen alleen. Wij hebben

daarbij het oog op de Gereformeerde Gemeenten van Ds Kersten.

En het merkwaardige is, dat zij, die in politiek opzicht van ons verschillen, op dit punt zoo dicht bij elkander staan. Want de em. Prof. Hugo Visscher trekt met Ds Kersten hier één lijn. ²⁾ Zij gaan beiden uit van wat Ds Woelderk eens genoemd heeft „een ijdele speculatie op het stuk der verkiezing”. ³⁾ Hun voorstelling is n.l., dat het verbond der genade van eeuwigheid opgericht is tusschen God den Vader eenerzijds en Christus als Hoofd en Vertegenwoordiger der uitverkorenen anderzijds. De oprichting van het genadeverbond met Abraham noemen zij *openbaring* van dat verbond. Dat God Zijn verbond met Abraham en zijn zaad heeft opgericht wil dan zeggen, dat God in den tijd aan Zijn uitverkorenen openbaart, dat zij reeds van eeuwigheid in Zijn verbond begrepen zijn. Het eigen uur, dat dit licht over den geloovige opgaat, heet dan tijd der minne.

Wie nu maar eenigszins thuis in in de kringen, waar deze leer wordt voorgedragen, weet hoe velen — wij zouden haast zeggen : ambte-

²⁾ Zie o.a. Het verbond der genade in ons kerkelijk leven, door Dr H. Visscher. Rotterdam 1929.

³⁾ In een art. „Het Verbond” in „Ons Eigen Vaandel”, VII, 2.

lijk — in het duister zitten. Er is daar weinig zekerheid des geloofs. En wie, vooral als jongere, een anderen toon laat hooren, wordt met wantrouwen en argwaan omgeven. Deze houding staat zeker niet los van hun verbondsbeschouwing.

Er is wel eens de opmerking gemaakt, dat de leer, waarbij het verbond ook de niet-uitverkorenen omvatten kan, noodlottig moet worden geacht voor het gereformeerde leven, ⁴⁾ maar dit kan met meer recht gezegd worden van de leer, die verbond en verkiezing vereenzelvigt.

Immers, als het verbond der genade alleen met de uitverkorenen is opgericht, kan de troost van de belofte des verbonds slechts door hen aanvaard worden, die zekerheid verkregen hebben van hun verkiezing. De weg loopt dan van de zekerheid der verkiezing tot den troost van Gods belofte. Maar zoo begint men waar men eindigen moest. Men zet de dingen achterstevoren, zooals Ds Woelderink hierbij terecht opmerkte. En het is geen wonder, dat dan de vreemde vraag burgerrecht verkrijgt: mag ik mij de belofte Gods wel toeëigenen? De waarheid van Gods belofte is toch alleen voor een

⁴⁾ Dr L. van der Zanden: de Verbondsgedachte, Kampen 1934, blz. 106, 107.

bepaald deel: de uitverkorenen. Gevolg hiervan is, dat vooral zij, die het ernstig nemen, voortdurend in vrees en onrust verkeerren. Want hoe zal ik ooit tot zekerheid der zaligheid komen als ik er niet van uit ga, dat de beloften van het verbond ook mij persoonlijk gegeven zijn?

Waar die overtuiging niet leeft, moet de vreugde over de verkiezing wel verdrongen worden door den angst, dat ik nog eenmaal bedrogen zal uitkomen. Praktisch zal men ook veel meer bezig zijn met de verschrikking van de verwerping dan met den troost der verkiezing. Ja, bij zeer velen zal het onzekere zoeken naar zekerheid een matheid en moedeloosheid brengen, waardoor zij gaan twijfelen of men ooit tot de ware rust kan komen. En het laatste gevolg is apathie voor den waren godsdienst. Het Calvinisme ontaardt in het gevaarlijkst pseudo-Calvinisme.

Toch stappen wij liever af van het terrein der praktijk om over te gaan tot een meer principiele bespreking van de kwestie. Wij denken dan eerst aan de gewichtige beschuldiging van remonstrantisme, die ingebracht wordt tegen hen, die van meening zijn, dat de Heere Zijn verbond niet alleen met de uitverkorenen heeft

opgericht. Die deze beschouwing voorstaan, moeten — zoo zegt men — noodzakelijk komen tot de leer van een voorwaardelijk verbond. God geeft ons dan Zijn bondszegen op voorwaarde van ons geloovig aanvaarden. Wanneer immers geloovigen en ongeloovigen tot het verbond kunnen behooren, wordt zoo'n verbond niet veel meer dan een welwillende en welmeenende aanbieding van Gods kant, die dan bevestigd moet worden door onze toestemming in het geloof.

Deze beschouwing is — zoo zegt men — opgekomen in den kring der Remonstranten. Om dit te bewijzen citeert men o.a. Simon Episcopus, den man die op de Dortsche Synode de leider van de Remonstranten was. Deze heeft n.l. beweerd, dat het sacrament van den Doop niet anders is dan een ceremonieele instelling, waardoor de genadewil Gods te onswaart bevestigd wordt, alzoo, dat wij ook door het bloed en den geest van Christus gereinigd worden, mits wij niet door eigen schuld het verbond Gods vernietigen. Het bezit van Gods genade wordt op die wijze afhankelijk gesteld van ons geloof. En men meent, dat de leer van het z.g. voorwaardelijk verbond aan deze konsekwentie niet kan ontkomen. Daarmee is dan de verwantschap met het remonstrantisme bewezen.

De humor van het geval is echter, dat bij deze strenge redeneering Gomarus, de felle vechter tegen het remonstrantisme, nog ingedeeld raakt bij de troepen van zijn ergsten vijand, tegen wien hij zijn gansche leven gestreden heeft. Want de beschuldiging van remonstrantisme raakt niet alleen de leer van het voorwaardelijk verbond, maar ook de leer van het tweeërlei-zijn in het verbond en evenzeer de gedachte van inwendig en uitwendig verbond.

Nu is deze laatste gedachte het eerst door Gomarus uitgesproken. Hij sprak van tweeërlei verbond, het uitwendig verbond, dat slechts uiterlijk bestaat tusschen God en Zijn kerk en het inwendig verbond, dat de waarachtige gemeenschap met God insluit. Deze beschouwing moet dan in principe samenhangen met het remonstrantisme.

Nu deze beschuldiging zich echter ook keert tegen Gomarus, den konsekwenten bestrijder van hetzelfde remonstrantisme, gevoelen we de kracht van dit argument al belangrijk minderen. Wij gelooven zoo maar niet, dat Gomarus, al is het dan in de achterhoede, bij het leger der Remonstranten is in te lijven. Trouwens, Gomarus zelf heeft op dit bepaalde punt zich reeds willen vrijwaren voor misverstand. Er is opgemerkt, dat het tweeërlei gevoelen over het ver-

bond het scherpst tot uiting komt bij de leer der sacramenten. De voorstanders van het voorwaardelijk verbond moeten de bondsteekenen wel konditioneel maken. De doop is hun niet meer dan een herhaling van het aanbod des evangelies en moet daarom toegediend worden aan allen, door wie op deze aanbieding maar eenigszins aanspraak kan gemaakt worden. Zoo meent men, dat verbondsbelofte en doop dan van hun kracht en bijzonderen inhoud worden beroofd.

Gomarus heeft zich echter over deze dingen nadrukkelijk uitgelaten. Hij verklaart, dat ernstig dwalen, die beweren, dat bij zijn beschouwing de sacramenten maar ledige teekenen zijn, enkel zegelen van uitwendige roeping. Hij voegt daar zelfs aan toe, dat zij, die zeggen, dat zulke dingen door hem worden beweerd, al te vrijmoedig wat verzinnen. Gomarus heeft dus eeuwen geleden gewaarschuwd voor een voorbarige konklusie !

Wij kunnen nu verder het geschil met Gomarum laten rusten, omdat Gomarum in zijn verbondsbeschouwing een stapje verder ging dan Calvijn en wij daarmee dus buiten de grenzen van ons onderwerp zouden treden. Onze be-

doeling was alleen om aan te toonen, dat de beschuldiging van remonstrantisme er blijk van geeft, dat wel wat al te zwaar geschut naar voren werd gebracht, waardoor Gomarum zelfs zijn eer van contra-Remonstrant dreigt te verliezen.

Dit geldt echter niet minder van Calvijn. Ook deze zou, wanneer de bestrijders van het z.g. voorwaardelijk verbond gelijk hebben, tot een vader van remonstrantisme worden. En nu zijn er in die richting wel eens pogingen in het werk gesteld. Snecanus en Wiggertz, voorloopers der Remonstranten, hebben op deze wijze Calvijn voor zich willen opischen. Maar hun beroep behoeft zeker niet ontzenuwd te worden.

Ook in den laatsten tijd heeft men Calvijn in den kring der Remonstranten willen trekken. Wij denken b.v. aan het boek van Ds H. J. Couvée : „Calvijn en Calvinisme”. Maar wie Calvijn kent, weet dat de voorstelling, daar gegeven, verre van betrouwbaar is. Niettemin is het merkwaardig, dat wat wij van den Remonstrant Episcopus aanhaalden, haast letterlijk ook door Calvijn gezegd wordt. Deze spreekt gedurig van voorwaarden bij het verbond : al Gods beloften zijn konditioneel. En van den doop verklaart hij in zijn doopsformulier, dat deze ons verzekert van de weldaden des verbonds, mits wij

de kracht van het sacrament niet verijdelen door ons ongelooft.

Dit lijkt als twee droppels water op de uitspraak van den leider der Remonstranten. Maar dit strekt dan tevens tot bewijs, dat wij de aanhangers van de z.g. voorwaardelijke verbondsbeschouwing de eer moeten geven dichter bij Calvin te staan dan hun beschuldigers beweren. Van Remonstrantisme hebben wij hen dan zeker niet meer vrij te pleiten. De naam van Calvin doet het wel.

III.

Calvin leert, dat men op tweeërlei wijze tot het verbond der genade kan behooren. Het zijn immers niet enkel de uitverkorenen ter zaligheid, die in het verbond begrepen zijn. Ook zij, die later afvallig worden, behooren tevoren tot het verbond.

Tegen deze opvatting is ook in onzen kring menigmaal en soms zeer fors verzet gerezen. Men meent, dat op dit standpunt feitelijk het verbond is opgeheven en dat alle geestelijke realiteit eruit verdwijnt. Het gansche verbondsleven wordt zoo een luchtspiegeling.

Eén der sterkste bestrijders van de Calvinistische verbondsbeschouwing heeft op de volgende wijze zijn bezwaren ontwikkeld : God de Heere is in het verbond werkelijk onze God. Hij is wat Hij zegt te zijn. Hij geeft ons waarachtig, wat Hij in Zijn beloften ons toegezegd heeft. Maar dan is het ook niet anders mogelijk of alleen de uitverkorenen kunnen tot dit verbond behooren. Zij alleen zijn of komen gedurende hun leven in het bezit van den verbondszegen ; degenen die niet uitverkoren zijn, blijven er tot in eeuwigheid van verstoken. Daarom is het verbond alleen reëel voor de uitverkorenen. En om deze gedachte nog nader te adstrueeren zoekt men het met een enkel beeld duidelijk te maken. Iemand aan wien een huwelijk is aangeboden, is door die aanbieding nog geen echtgenoot geworden. Zoo is iemand nog geen bondgenoot, als het verbond hem slechts aangeboden is. Of nog sterker : als een man een huwelijksaanzoek doet en teleurgesteld wordt, gaat het toch niet aan te verklaren, dat hij toch gehuwd is geweest. Zoo kan men niet zeggen, dat God in een verbond geleefd heeft met hen, die het aanbod van het verbond niet hebben aangenomen.

De realiteit van het verbond — zoo gaat men verder — kan nog te minder erkend worden, als wij bedenken hoe bij de gewraakte verbondsbe-

schouwing de voorwaarde van geloof zoo'n belangrijke plaats bekleedt. De aanbieding van het verbond stelt immers kondities : indien ge gelooft, zult ge den verbondszegen deelachtig worden.

Zoo verkondigt de Heere in het verbond niet wat Hij reeds gedaan heeft en nog bezig is te realiseeren, maar Hij openbaart ons enkel wat Hij van ons wil, dat wij doen zullen. Het is dan alles hypothetisch. En omdat onze wil dood is en wij van onszelf niets kunnen, wordt heel het verbond nog een groote schijnbeweging. Wat blijft er dan nog over van de oprechtheid van Gods belofte ?

En vervalt op die wijze ook niet alle zekerheid des heils ? Ja, sommigen hebben verklaard, dat God bij deze opvatting tot een bedrieger wordt gemaakt.

Wij meenen op deze wijze de argumenten van de bestrijders der Calvinistische verbondsbeschouwing uitvoerig genoeg en naar waarheid te hebben weergegeven ; wij mogen nu hun tegenwerpingen wel eens nader toetsen.

En dan moet eerst een misverstand opgeruimd worden. Want het is niet waar, dat op het standpunt van Calvijn het verbond aangeboden wordt. Integendeel : de belofte Gods wordt in

het verbond aangeboden, of nog juister : de Christus Gods.

Deze voorstelling komt herhaaldelijk bij Calvijn voor.⁵⁾

Wij hebben in het verbond te aanvaarden wat ons aangeboden wordt. Doch daarmee wordt het verbond zelf ons niet aangeboden. Het verbond is de grond, waarop die aanbieding plaats vindt, de bodem, waaruit de aangeboden beloften Gods zijn voortgekomen.

Zonder verbond — zegt Calvijn — komt ons niet één belofte toe. En dat verbond is dan niet een mogelijkheid of wenschelijkheid, maar volkomen werkelijkheid. Ook als iemand door ongeloof de beloften van Gods genadeverbond verwerpt, is daarmee het verbond Gods niet minder reëel.

Is een huwelijk niet reëel geweest, als man of vrouw later echtbreuk bedrijven ? Als iemand een testament, waarin zijn naam staat geschreven, vernietigt en de snippers in het vuur werpt, is hij dan geen erfgenaam geweest ? Of als een Nederlandsch onderdaan

⁵⁾ Vgl. Dordtsche Leerregels III, IV : 9 : Dat er velen, door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus, door het Evangelie aangeboden zijnde.....

zijn bevelen uit Moskou ontvangt en heimelijk duchtig in de weer is om communistische cellen te bouwen, verliest hij daardoor zijn burgerrechten? Kan men zeggen, dat een kind geen echt kind geweest is, als het later een verloren zoon of verloren dochter wordt?

Zoo nu is het in het verbond Gods. Ieder, die onder het verbond geboren is, is als kind des verbonds geboren, ja hij is als zoodanig kind en erfgenaam Gods. Zoo zullen wij het moeten handhaven, willen wij de formulieren van onze Gereformeerde Kerken handhaven. In ons doopsformulier zegt de Kerk, en dat nog wel in haar gebed, dat elk kind, dat gedoopt wordt, kind Gods is. Wij bidden daar tot God: „Of Gij dit Uw kind in genade wilt aan-nemen”.

Daarmee verklaart de Gereformeerde Kerk, dat haar doopsbeschouwing niet deze is, dat God Zijn verbond alleen met de uitverkorenen heeft opgericht. Want wij zullen toch niet voor God in onze gebeden durven verklaren, dat ieder kind, dat gedoopt wordt, een uitverkorene is in den zin van uitverkorene ter zaligheid?

Neen, maar toch is ieder kind, kind Gods. Daar blijkt duidelijk uit, dat het verbond breder

kring beslaat dan het getal uitverkorenen alleen. Want kind Gods beteekent hier niet, dat dit kind wedergeboren is of zeer zeker nog eens in zijn leven tot wedergeboorte geraken zal. Kind Gods wijst hier aan de bijzondere relatie, waarin ieder gedoopte staat ten opzichte van God, afgezien van de vraag of het kind ook in levensgemeenschap met God staat. Calvijn zegt: het zijn alleen fanatici,⁶⁾ die beweren, dat het geloof ons tot kind van Abraham maakt, ja hij meent, dat op die wijze het verbond nog ijdel wordt gemaakt. Zoo zijn er tweeërlei kinderen des verbonds; ook de ongehoorzame en ongeloovige is kind. Wij zijn als kind Gods in het huis Gods geboren. Dat is de werkelijkheid van het verbond voor ieder, die onder het verbond mag leven. En het is terminologisch een groot verlies geweest, dat in ons kerkelijk spraakgebruik het woord kind van God alleen aangewend wordt om den waren geloovige aan te duiden. Dat is een verarming, waardoor ook de ras-echt reformatorische uitdrukking van het doopsformulier „dit Uw kind” deerlijk in diskrediet is geraakt. De Christelijke Gereformeerde Kerk gebruikt zelfs bij haar doopsbediening een gewijzigd formulier, waarin „dit

⁶⁾ Hij dacht daarbij aan de Wederdoopers.

Uw kind'' veranderd is in het niets-zeggende : „dit kind''. Zij behoeft dat echter terwille van de Calvinistische verbondsbeschouwing niet te doen. „Dit Uw kind'' wil in het doopsformulier niet meer zeggen dan dat elk kind, dat gedoopt wordt een bondeling is. Daarin is het verbond Gods zeer reëel, ook voor hem, die de belofte van het verbond niet aanneemt. Juist omdat het verbond zoo vast en zeker ook voor hem bestond, is de zonde van den ongeloofige en ongehoorzame die speciale zonde, waardoor zijn gericht en verdoemenis des te zwaarder worden.

Een ongehoorzame is als een kind, dat het ouderlijk huis ontloopt. Een ongeloofige is een rebel, die oproer sticht in het rijk van zijn koning. Ja nog sterker : hij is een koningszoon, die muiterij bedrijft in het eigen huis en rijk van zijn vader. Dat is de klem van de Calvinistische verbondsbeschouwing. Men ziet het leven van elk gedoopte reeds van het eerst en pril begin vastgelegd in het verbond Gods. Wee, wie dat verbond verbreekt !

Het is dan ook frappant, dat zij, die een verbondsbeschouwing voorstaan, waarbij bondelingen en uitverkorenen samenvallen, bezwaar maken tegen de zuiver Schriftuurlijke uitspraak

van verbreken van het verbond. ⁷⁾ En dat is konsekwent. Op hun standpunt is dit ook niet mogelijk. Maar dat moest hen dan wel dringen hun beschouwing te rektificeeren. Het Woord Gods spreekt immers gedurig over het verbreken van het verbond. De profeet Jeremia zegt zelfs, dat in zijn dagen het ongehoorzame Israël het verbond Gods vernietigd had. Dat is menschelijk gesproken en van menschelijken kant bezien. Ja, maar dat ongeloofig en goddeloos Israël moest toch eerst in het verbond begrepen zijn geweest, eer het Gods verbond verbreken kon.

En wanneer dan door de bestrijders van de Calvinistische verbondsbeschouwing verklaard wordt, dat het absurd is het verbond als breekbbaar voor te stellen, verwijdert men zich op bedenkelijke wijze van het spraakgebruik der Schrift. Hier geldt het woord van Calvijn : niets is beter dan den eenvoudigen zin van de Schrift te nemen en niet zoo spitsvondig en wijsgeerig te redeneeren. God heeft Zijn verbond met elk kind, dat onder het verbond geboren is. En de doop bezegelt en verzekert dat.

Daarmee is de doop niet geworden een kwestie van louter vorm, zooals gevreesd wordt. De

⁷⁾ Dr van der Zanden a.w. blz. 106.

doop blijft teeken en zegel van Gods verbond. En het is een ernstige misvatting, om — zooals wel eens beweerd is — te erkennen, dat de doop, die bediend werd aan een kind, dat later als een ongeloovige zich openbaarde, eigenlijk geen doop is geweest.

Calvijn merkt op, dat dit niet gezegd kan worden zonder God te smaden. Natuurlijk ontvangt de ongeloovige niet den zegen van zijn doop, maar de doop blijft doop, al zal de kracht ervan zich juist in vloek en oordeel openbaren.

Daarom is het te betreuren, dat zelfs een katechisatie-boekje, dat in onzen kring reeds een tweeden druk beleefde,⁸⁾ een dergelijke bewering kon bevatten. Dit gaat meer den kant der Wederdoopers op, dan dat het nog eenig verband houdt met de verbondsbeschouwing van Calvijn. Als ons geloof het objektief karakter van den doop kan aantasten, brengt dit ook tot een gevaarlijke „reservatio mentalis”⁹⁾ ten opzichte van den doop onzer kinderen. Wij

⁸⁾ Dr H. Steen: Ons Geloof, blz. 176: Maar dan, als inderdaad blijkt, dat ze geen geloovigen zijn, was hun doop geen doop, want het geloof ontbrak.

⁹⁾ Geestelijk voorbehoud, natuurlijk in geheel anderen zin dan de Jezuïeten dit bedoelen.

moeten dan maar afwachten, wat de doop beteekent voor elk kind. Maar wat blijft er zoo over van den troost van het verbond? Alle houvast wordt ouders en kinderen uit handen geslagen. De gemeente heeft niet eenigen grond om te bidden en te danken. Hiertegen moet gehandhaafd worden, dat de doop doop blijft, ook al wordt de zegen ervan verworpen. En het is enkel onze schuld als wij den zegen Gods zien verloren gaan in ons leven.

In verband hiermee willen wij ook nog opmerken, dat het minder juist is om te zeggen, dat wij door onzen doop verzegeld zijn. De doop verzegelt Gods *belofte*. Onder verzegeling verstaat de Schrift iets anders dan gedoopt worden. Daarom spreekt onze belijdenis (katechismus Zondag 25) ook van het sacrament als teeken en zegel, waardoor de beloften des evangelies te beter te verstaan gegeven en verzegeld worden.

En nu heeft men in artikel 33 van de Geloofsbelijdenis wel een eenigszins andere beschouwing gezocht, maar ten onrechte. In de uitgave van Prof. Rutgers lezen wij, dat de sacramenten er zijn om *aan* ons de beloften Gods te verzegelen. Men heeft echter in den oorspronkelijken tekst reden gevonden om te ver-

talen in ons.¹⁰⁾ Maar ook al zou deze vertaling de juiste zijn, waartoe het Latijn van den oorspronkelijken tekst niet verplicht, dan nog beteekent het niet anders dan dat, zooals door de besnijdenis de beloften Gods in het vleesch werden beteekend en verzegeld, zoo ook door het water van den doop aan of in ons Gods beloften verzegeld zijn. Maar daarmee is de doopeling zelf nog niet verzegeld. De doop is geen zegel op het geloof van den doopeling. Want, zegt Calvijn, mijn geheele doop zal mij niet eenig voordeel geven, als ik den rug tokeer aan Hem, die Zich mij heeft aangeboden. Zoo verzegelt de doop niet ons geloof, hij vermaant en verplicht tot geloof.

IV.

De beschouwing van het verbond der genade, door Calvijn voorgedragen, maakt het verbond allerminst tot een illusie. De werkelijkheid van het verbond wordt door hem volledig gehandhaafd en dat zoowel voor den geloovige als den ongeloovige in het verbond. Zelfs al spreekt hij van voorwaarden des verbonds, dit doet aan

¹⁰⁾ Zie Dr F. J. Los: Tekst en Toelichting van de Geloofsbelijdenis der Ned. Herv. Kerk. Utrecht 1929 blz. 271.

de realiteit van het verbond niets af. Immers, wanneer Calvijn van voorwaarden spreekt, bedoelt hij daarmee niet, dat door de vervulling van die voorwaarde, n.l. ons geloof, het verbond tot stand komt. Nadrukkelijk zegt hij, dat het verbond niet tot stand komt door het geloof van het volk. Het verbond is eenzijdig, gaat van God uit en als zoodanig gaat het aan ons geloof vooraf.

Daarom kan in den eigenlijken zin van het woord niet van voorwaarde gesproken worden. Temeer omdat het geloof, waardoor wij de waarheid van Gods belofte aannemen, een gave Gods is. Alles in het verbond is uit God en door God en tot God. Het geloof is ook niet een rusten in iets wat bij onszelf te vinden is. Het is een uitgaan uit onszelf om dien Christus te zoeken, in Wien alleen de kracht en uitwerking van den doop en het verbond te vinden is.

Toch spreekt Calvijn vrijmoedig van voorwaarde en dat om de twee zijden van het verbond te handhaven, en om allen nadruk te leggen op onzen verbondsplicht. Calvijn zegt ergens, dat God slechts op menselijke wijze tot ons spreekt en dat Hij van goddelijke zaken geen voorstelling geeft naar hun goddelijke

en toerekenbaarheid van den mensch in het verbond. Wij zijn in het verbond niet als een stuk hout, zoo zegt hij. En dit alles gaat gepaard met de volledige erkenning van 's menschen onvermogen ten goede. Zoo deed hij o.a. in zijn proposities over de sacramenten, waarbij Bullinger aantekeningen maakte, die later door Calvijn weer werden beantwoord. Calvijn en Bullinger bewijzen daar overvloedig, dat hun verbondsbeschouwing de „*efficacia gratiae*”, de onweerstandelijke werking van Gods genade, allerm minst in het gedrang brengt. „God is geen bedrieger, Hij liegt niet, Hij speelt niet voor onze oogen een valsch spel”.

Het is of hij van te voren al de bezwaren gehoord heeft, die tegen de z.g. voorwaardelijke verbondsbeschouwing zouden ingebracht worden. Calvijn heeft zelfs een preek over Deut. 30 : 6—10, die haast uitsluitend over deze dingen handelt. Eerst stelt hij dan de oprechtheid van het aanbod van Gods genade voorop : God meent wat Hij zegt. Hij belooft Zijn volk maar niet uiterlijke weldaden, maar ook innerlijk de besnijdenis des harten. Hierbij bestrijdt hij het semi-Pelagianisme, het optimisme der latere remonstranten, die meenen, dat zij door hun eigen inspanning den zegen des verbonds zich verwerven kunnen. Maar nadat hij zoo allen

nadruk gelegd heeft op het werk Gods, eindigt hij met op de roeping des geloofs te wijzen. „Laat ons er dan op letten, dat de dienaar des Woords (bij den doop) Christus vertegenwoordigt en betuigt, dat Jezus Christus Zijn genade zal geven aan een *ieder, die gelooft*. In dit verband spreekt hij weer van de aanbidding Gods en van wat ons in den naam Gods wordt aangeboden in het verbond.

Zoo zien wij, dat Calvijn voor het intellect geen oplossing geeft. Geloof alleenlijk, dat is zijn laatste woord. M.a.w. *er is geen andere weg tot zekerheid en zaligheid dan de weg des geloofs. En deze weg wordt zeker niet door het verbond der genade afgesloten of opgeheven.*

En daardoor bewaart de Calvinistische verbondsbeschouwing ons voor alle autosuggestie, die ons op grond van het enkele feit, dat wij gedoopt zijn, reeds doet roemen in onze zaligheid. Telkens weer meent Calvijn daarvoor te moeten waarschuwen. Dat is wel zeer opvallend in zijn werken. Geen van de reformatoren heeft immers zoo sterk den nadruk gelegd op de machtige kracht, die de doop en het verbond ons biedt tot vertroosting, als hij. Zullen wij de menschen wel gelooven, maar God niet ge-

looven, zelfs als Hij Zijn Woord onder ons bevestigt met een teeken? Zonder verbond en doop zouden wij altijd in angst en twijfel zijn of God ons wel lief heeft.

Deze en dergelijke uitspraken komen herhaaldelijk in zijn werken voor. Doch aan den anderen kant houdt Calvijn niet op degenen, die van de Kerk zijn, op te wekken tot zelfonderzoek. Hij drukt zichzelf dan wel eens heel kras uit en spreekt van de honden en de zwijnen, die zich onder zijn prediking bevinden. En hij vermaant hen zichzelf te onderzoeken aangaande hun wandel, maar ook ontbreekt de vermaning niet, dat zij zich zullen onderzoeken aangaande de echtheid van hun geloof. Want vele hypokrieten zijn er onder de rechtvaardigen vermengd, die veinzen dat zij met Christus waarachtig gemeenschap hebben. Daarom onderzoekte men zichzelf of men een wettige zoon is en of men het echte geloof heeft. Zoo o.a. in een preek over Deuteronomium 23 : 1—3.

Calvijn zegt, dat de hypokriet zichzelf wel niet uit eigen beweging onderzoekt, maar de dienst des Woords heeft o.a. ook de taak, den hypokriet tot zelfonderzoek te brengen, opdat hij in dien weg nog zal komen tot oprecht geloof en bekeering tot God. Het verbond is dus voor

Calvijn ook altijd vermaning en verplichting tot geloof.

Calvijn is daarom wel eens wettisch genoemd; hij is legalistisch en oud-testamentisch, is de veelvuldige klacht van niet-Calvinisten. Ook heeft men de Calvinistische verbondsbeschouwing subjektivistisch genoemd, daar ze de zekerheid des heils ondergraven moet.

Deze bezwaren echter zijn niet moeilijk te weerleggen. In de eerste plaats zal men toch kwalijk staande kunnen houden, dat Calvijn leed aan de kwaal van subjectivisme en individualisme. Zelfs het heirleger van vijanden, dat nog om zijn naam heenzwemt, heeft dit wapen tegen Calvijn nooit opgenomen. Niet ten onrechte noemde men hem den heraut van de majesteit Gods en absoluut monarchist in het rijk Gods.

De opwekking tot geloof heeft bij Calvijn dan ook niet de bedoeling eenige vastheid bij den mensch zelf te zoeken; zij bedoelt alleen den weg tot zekerheid der zaligheid te wijzen.

Als iemand zegt: hoe weet ik of ik verloren ben of behouden, toont hij daarmee niet te beseffen — zoo zegt Calvijn — dat wij dit alleen weten door het geloof. En in een beeld, dat gedurig weerkeert, stelt hij het zóó voor: door de verkiezing Gods staat onzen naam in

het register, dat God heeft klaar gemaakt van vóór de grondlegging der wereld. Hoe kan ik hier op aarde nu weten of mijn naam in dat register staat? Ik kan niet opklimmen ten hemel om inzage te krijgen van het boek des levens. Neen, maar God geeft mij een afschrift, een copie van dat register. Dat is de beteekenis van ons geloof. Zooals een burger van een stad of staat bewijs van burgerschap kan ontvangen en daaraan weet, dat hij in het register van den burgerlijken stand staat ingeschreven, zoo kan ik ook hier beneden bewijs krijgen, dat ik daarboven ingeschreven sta in het register van de stad Gods. Dat bewijs is het geloof in Jezus Christus. Zoo roept Calvijn ons altijd weer tot geloof.

Doch hier is geen schijn van wettisch christendom. Juist omdat de eisch van geloof de eisch des verbonds is, is hij vol van den glans des evangelies. Immers de God des verbonds, die het geloof van ons vraagt, wil naar Zijn verbond dit geloof ons ook zeker schenken.

Zoo heeft Calvijn het gezien en gezegd. *En wij gelooven, dat het nadien nooit beter is gezegd.* De leer van het verbond houdt bij Calvijn de oorspronkelijke kleur en geur der Schrift. Hij tracht zijn gedachten niet te persen tot een

sluitend systeem, dat beheerscht wordt door één bepaalde gedachte. Calvijn geeft wat terecht genoemd is : ordening van Schriftgedachten. En wie deze orde en ordening van gedachten volgt, zal de Heilige Schrift leeren verstaan, op een wijze, die nog steeds als Calvinistisch gelde : niet als een „speculatieve leer”, maar als een „hemelsche leer”, die onzen levensgang in alles richt op de eer van God en ons vormt tot geloofsgehoorzaamheid aan het gebod Gods.

KORTE SAMENVATTING VAN DE
LEER VAN HET VERBOND DER
GENADE BIJ CALVIJN.

Korte samenvatting van de leer
van het Verbond der Genade
bij Calvijn.

DE ontwikkeling van de leer des verbonds begint eerst in den tijd der Reformatie. Vóór dien wordt van het verbond wel melding gemaakt, maar haast uitsluitend wanneer de exegese dit vereischt (zoo bij Augustinus). Irenaeus maakt wel wat ruimer gebruik van de verbondsgedachte, maar toch niet in dit mate, dat men zou kunnen spreken van een „vorming van een verbondsleer” (Harnack). Hij legt in zijn strijd tegen de Gnostiek den nadruk op het ééne verbond Gods. Bullinger is de eerste, die een meer systematische uiteenzetting geeft, waarschijnlijk als reactie op de verbondsleer der Wederdoopers (Bondgenooten). Van de andere Reformatoren is Calvijn op dit punt verreweg 't belangrijkste, al geeft hij geen uitgewerkte leer aangaande het genadeverbond. Behalve in zijn Institutie (II : 10 en 11 vgl. IV : 14—19) vindt men bij hen nergens een poging in die richting. Wij moeten ons tevreden stellen met wat in zijn werken verspreid ligt. Na zijn

Institutie, waarheen Calvijn in zijn commentaren geregeld verwijst, komen deze commentaren eerst in aanmerking (vooral op Gen. 17 en Rom. 9), vervolgens zijn kleine en grootere geschriften (o.a. catechismi en formulieren) terwijl zijn preeken zijn gedachten over het verbond wel zoo illustreeren, dat men niet in twijfel hoeft te verkeerren omtrent zijn bedoeling. In zijn brieven maakt hij hoogst zelden melding van het verbond.

Al vinden wij bij Calvijn geen systematische uiteenzetting, toch is wat hij van het verbond zegt voor ons van veel beteekenis. Hij ziet het *verbond centraal*: het oude verbond is de oorzaak geweest van verlossing (32 : 100)¹¹⁾ van het verbond hangen al de beloften af, die Hij ons gegeven heeft (44 : 143); zonder verbond komt het bloed van Jezus Christus ons niet toe (49 : 796 cf. 55 : 115); al onze gebeden moeten daarop gegrond zijn (28 : 292); in allen nood rusten wij op het verbond (25 : 30).

Voorts is van belang de wijze, waarop Calvijn over het verbond handelt. Wij zijn met hem vlak bij de bron, hij verliest zich niet in filoso-

¹¹⁾ Deze citeering is, evenals in het vervolg naar Opp. Calv. ed. Baum. Cunitz, Reuss. Ze verwijst hier naar volumen 32 kolom 100.

fische speculatie en onthoudt zich tot in zijn stijl toe van alle duisterheden, waardoor men met zijn theologie los van het volk Gods komt te staan met een taal „comme un jargon de gueux” als een dieventaal; 28 : 547). Vervolgens zijn de gedachten van Calvijn van belang voor het juist verstaan van de symbolen. Calvijn staat in al onze symbolische geschriften op den achtergrond en hij wordt daarin herhaaldelijk en letterlijk geciteerd. Tenslotte kan kennismaking met Calvijn de tegenstelling met Chr. Gereformeerden en Gereformeerde Bond aanmerkelijk verzachten, zooals ze deze verscherpen zal met Barthianen eenerzijds en buitenkerkelijke bewegingen anderzijds (Oxford-Groep e. d.).

Het verbond der genade is bij Calvijn met name het verbond met *Abraham* gesloten, bevestigd in Christus. Van een verbond met *Adam* vóór den val spreekt hij niet met zooveel woorden: de leer van het verbond wordt behandeld bij de leer der verlossing: Inst. II 10, 1 waarheen v. d. Bergh voor het werkverbond wijst, spreekt enkel van „foederatos” (verbondenen). In Gen. 1—3 komt het woord verbond niet voor; bij Hozea 6 : 7 (42 : 332) niet „foedus” (verbond), slechts „mandatum” (opdracht).

Het verbond der genade wordt reeds bij Adam veronderstelt — zie het redebeleid : Inst. II, 10 vooral 7.

De belofte aan *Noach* wordt (o.a. 50 : 525) in één adem genoemd met die aan Abraham.

Aan *Christus* zijn ten onzen behoefte beloften gedaan (37 : 199). Calvijn denkt daarbij aan den Christus, als zaad van Abraham in het vleesch verschenen (47 : 253 enz.). Als Middeelaar begon Christus zijn werk reeds voor de schepping en de val van Adam (9 : 338, 50 : 527).

Het verbond der genade wordt door Calvijn omschreven als een overeenkomst tusschen twee partijen, die met wederzijdsche verplichtingen aan elkander verbonden zijn (28 : 291—293 ; 44 : 434 ; 49 : 769 sq.). Op het wederkeerige legt hij sterk den nadruk : „mutua fides (wederkeerige trouw ; 40 : 391) ; „mutua relatio” (wederkeerige verhouding ; 45 : 711) ; „mutuus consensus” wederkeerige overeenstemming (50 : 238) ; de doop is een „melodie et accord mutuel entre Dieu et nous” (wederkeerige „melodie” en accoord ; 50 : 561).

Het voornaamste doel is, dat God Zich onzen God verklaart en dat Hij ons wil houden voor Zijn volk (41 : 528). Verhouding ook : Vader

en „petite famille” (kleine familie ; 26 : 242).

Het is een verbond der genade. Het heeft geen andere oorsprong dan de genadige goedheid Gods (41 : 134). God komt ons voor (28 : 291). Daarin ligt de zekerheid der zaligheid (26 : 197). Hij kon een oneindige afstand bewaren, maar doet afstand van dit recht (26 : 242). In plaats van met een „edictum” edikt tot ons te komen, doet Hij zooveel vriendelijker, Hij gaat „familiariter” (familiair) met ons om (38 : 690 en 380). „Dieu commence par douceur et bonté” (God begint met zachtheid en goedheid ; 28 : 383). Zoo wordt de beschrijving van het verbond een lofzang op Gods goedgunstigheid (27 : 321 sqq.) vol van de verwondering der liefde (26 : 146). En daartegenover : moet de duivel ons niet betooverd hebben, als wij niet bewogen worden ons geheel te Zijner beschikking te stellen ? (26 : 242).

De glorie van het verbond is *Christus*. Als God tot Zijn Zoon spreekt, handelt het om onze zaligheid ! (36 : 64). Niet ten onrechte wordt gezegd, dat het verbond begonnen is in Christus (50 : 213). In Hem is het een eeuwig verbond (40 : 397). Reeds onder het oude verbond alle verbondsgenade uit Hem (50 : 40). Toen Israël het verbond verbroken had, heeft Christus het hersteld (36 : 64). Hij schenkt de kracht des

Heiligen Geestes, waardoor wij het verbond houden, anders het verbond nog tevergeefs (41 : 617). Door Zijn bloedstorting heeft God Zijn beloften bekrachtigd (45 : 48). In Christus vergeving der zonden (55 : 113) en nieuw leven (41 : 187).

Het voornaamste van het verbond is *beloften* (36 : 402). In Christus geeft God Zichzelf. Calvijn spreekt gaarne van de regeling van ons leven, die God door het verbond op Zich neemt, Hij is daarin onze Leider (26 : 242 ; 27 : 39 40 ; 36 : 378 enz.). Dat geeft afzondering van de wereld (44 : 445), wij zijn als een nieuwe wereld (28 : 561). Buiten het verbond zijn de menschen als wilde dieren, die over bergen en door wouden zwerven (23 : 237). Wij zijn veilig als Zijn kudde (29 : 723).

Deze belofte wordt echter alleen vervuld aan hen, die Christus als hun Herder aannemen (28 : 355). Calvijn spreekt in dit verband vrijmoedig van *voorwaarden* : al Zijn beloften zijn konditioneel (26 : 532, 534 ; cf. 524. In 28 : 514 met ander accent : Hij neemt ons aan op voorwaarde (= met de belofte,) dat Hij ons zal regeeren door Zijn Heiligen Geest). Dit moet echter niet zoo verstaan worden, dat ons geloof het verbond maakt, want het verbond hangt niet af van het geloof

van het volk (38 : 202), het is zelf gave Gods (51 : 165) daarom „essentialis conditio dei non protest” van een wezenlijke voorwaarde kan niet gesproken worden). Toch handhaaft Calvijn tot op zekere hoogte te spreken van voorwaarde („quatenus” in 32 : 348). Er is geen verbond meer, waar de andere partij ervan afwijkt (40 : 391 sq.

God is niets meer schuldig niets meer verplicht (27 : 134). Dit is de voorwaarde waarop Hij zich onzen God maakt, dat wij Hem tot een volk zijn (28 : 292). En wanneer zijn wij zijn volk ? Niet als wij het met den mond zeggen, maar gelooven en gehoorzamen (28 : 293). Het geloof is de voornaamste dienst, die God van ons vraagt (52 : 227). Calvijn legt sterken nadruk op onze roeping — geloof — liefde — en al beweert iemand duizendmaal, dat hij God liefheeft, zoo wordt dit voor ijdelheid en leugen gehouden, wanneer het geheele leven er niet aan beantwoordt (29 : 59 ; 38 : 100 sq. ; 25 : 29 ; 41 : 135).

In verband hiermee onderscheidt Calvijn tusschen *tweeërlei kinderen des verbonds*. Het geloof maakt scheiding tusschen geestelijke en vleeschelijke zonen (23 : 350). Het is niet allen Israël wat Israël genaamd wordt. Op dit punt is Calvijn niet optimistisch : een klein gedeelte

bewijst zijn geloof (45 : 402). Slechts 20 procent van hen, die de prediking des woords hooren, nemen het aan (Inst. III 24, 12). Weinigen zijn ware Israëlieten (47 : 35). De anderen zijn gedegeneerden, bastaarden (42 : 578 cf. 48 : 299).

Dezen maken zich schuldig aan *verbreking* van het verbond. Zij vernietigen het verbond (38 : 687 sqq.) n.l. van den kant der menschen (quoad ipsum abolita erat pactio, wat hen betreft was het verbond vernietigd ; 41 : 132). Als bondsbrekers verwerpen zij het verbond, maken het ijdel (38 : 690). Dit geschiedt niet door lichte overtredingen, maar door crassa defectio (25 : 21). Daaruit wordt hun ongeloof openbaar : niet de eerste overblijfselen van geloof houden zij over, die zich niet toeleggen op een rein en heilig leven (55 : 448).

Zoolang zij onder het verbond blijven, zijn deze verbondsbrekers *hypokrieten* (42 : 331 sqq. : hypokrieten de valschaards en meenedigen). Calvijn onderscheidt in Inst. III 14, 1 tusschen hypokrieten en die als leden der Kerk God verloochenen door hun slecht leven, maar doorgaans rekent hij met deze onderscheiding niet (cf. Inst. IV 1, 7 vooral in de uitgave van 1560). De Kerk kent slechts : *puros Dei cultores . . . a scelestis vel hypocritis discerni*

(oprechte dienaren Gods van de slechtaards of hypokrieten onderscheiden ; 31 : 259). Zij weten, dat ze met onreinheid vervuld zijn (Inst. III 14, 7) of ze kunnen het weten (31 : 254). De hypokriet onderzoekt zichzelf niet (vrijwillige blindheid : 47 : 235 cf. 426), erkent zijn zonde niet (23 : 29). Met hun „belles mines” (mooie manieren ; 26 : 287) misbruiken zij Gods beloften (28 : 466). Calvijn spreekt in dit verband van duivelsche heiligheid ! Zij zijn niet onkenbaar. Bij de prediking der profeten noemt Calvijn het ongeloovig en ongehoorzaam Israël stereotyp : hypokrieten. Toch kunnen ze onder de leden der Kerk vermengd blijven : re omdat ze in den wettigen weg niet aan den kaak kunnen gesteld worden en ze omdat de strengheid der tucht niet altijd zoo wordt toegepast als het wel moest (Inst. IV 1, 7).

Overigens hebben wij ons te houden aan het oordeel der liefde (*caritatis iudicium*) naar hetwelk wij voor leden der kerk zullen houden, die door belijdenis des geloofs, onberispelijkheid van wandel en deelneming aan de verbondszegelen (sic) God en Christus met ons belijden (Inst. IV 1, 8).

Met het oog hierop wekt Calvijn op tot *zelf-onderzoek*. Doorgaans betreft dit het leven uit het geloof : bij elk geloovige is een wortel van

hypocrisie (41 : 522), bij Adam begonnen (34 : 701). Gods beloften nemen we zonder strijd niet aan (46 : 48 cf. 28 : 603). Daarom sui examen en vitam examinare (double examen quant à la foy, et quant à la vie : onderzoek van zichzelf en zijn leven ; dubbel onderzoek wat betreft het geloof en het leven . . . ; 49 : 805 sqq. cf. 47 : 314). De eenzaamheid werkt daartoe mee! (31 : 713). Zie verder de voorbereidingsprediking voor het heilig avondmaal (51 : 578 en 591 enz.).

Toch moet dit onderzoek ook gaan over de echtheid van het geloof, want men kan ten onrechte roemen tot Gods volk te behooren (25 : 29). Op valsche aanwijzingen kunnen we usurper ce titre de foy (den naam van geloof zich onrechtmatig toeëigenen ; 52 : 237). Falsa iactantia, inanis gloriatio (valsche bewering, valsche roem) staande uitdrukkingen (45 : 511, 51 : 610 sq.). Laat ons niet ons tevreden stellen met ingebeeld geloof maar dat ieder zichzelf serieus onderzoekte, opdat bij de laatste scheiding hij onder de wettige gasten kan gerekend worden (45 : 402). Ieder, die deze deugden, n.l. genoemd in Kol. 3 : 12, 13, niet bezit, rekent zich tevergeefs tot het getal der geloovigen (52 : 122). Calvijn spreekt zelfs van zuchten, welke de Geest van God in de

harten der geloovigen opwekt als overvloedige getuigen, dat God op verborgen wijze, boven onze bevassing, werkt (47 : 372).

Dit zelfonderzoek is ook noodig om een ander niet door eigen oppervlakkigheid te laten inslapen op valsche gerustheid (45 : 222).

Ieder, die door ongeloof breekt met het verbond, wacht de *vloek* des verbonds. Calvijn handelt daar niet opzettelijk over. God geeft den verbondsbrekers leur congé et les abandonne à Satan (hun „congé” om ze over te geven aan Satan ; 26 : 433). Niet meer waardig gerekend te worden onder zijn creaturen, God voert hen af van het getal schepselen (28 : 532). Ze dragen in hun teeken van het verbond reeds het teeken der verdoemenis (52 : 21, cf. 25 : 459). Zoo beteekent het verbond ook dreiging (38 : 107) en ban (51 : 365).

Toch is deze donkere kant het laatste niet. Dat God getrouw is — ook in het vervullen van zijn bedreigingen — moet voor het volk Gods een reden zijn om te pleiten op *Zijn trouw* in het toonen van barmhartigheid (38 : 205 ; 41 : 134). Het verbond Gods is misericordiae suae foedus (verbond van Zijn barmhartigheid ; 2 : 326), gratuitum foedus (genadig verbond ; 2 : 253), evangelii foedus, foedus evangelicum (verbond des evangelies) (2 : 315 ; 2 : 335).

Laat ons dan dit vasthouden, dat Gods barmhartigheid aangeboden wordt aan verloren menschen, ook aan hen, die in een diepe afgrond van vertwijfeling door eigen schuld verzonken zijn, ook als men haast ter helle zou zijn nedergedaald. En ofschoon wij duizend dooden moesten sterven, zoo laat ons dat verbond, waarvan wij door eigen schuld afgeweken zijn, aangrijpen als een reddingsplank, die ons veilig in de haven brengt (25 : 28).

De *teekenen* van het verbond (doop en avondmaal) brengen een bijzondere vrucht van vertrouwen en geestelijke blijdschap (Inst. IV 16, 32 en 17, 2), omdat de beloften Gods op zichtbare wijze ons geschonken worden. Het sacrament verliest zijn kracht niet, als een ongeloovige het ontvangt (Inst. IV 15, 17 cf. 48 : 601 sq. ; 49 : 546). Alleen ontvangt de ongeloovige er geen vrucht van dan tot een oordeel (9 : 28, 522 cf. 49 : 816).

Calvijn zegt niet, dat alle gedoopte kinderen, die jong sterven, zalig zijn (Inst. IV 16, 19 en 21 cf. 9 : 133).

Wie zijn kind niet zoo spoedig mogelijk liet doopen, werd vermaand (9 : 101 cf. : neglectu baptismi aceri nos a salute ! door veronachtzaming van den doop worden we van het heil

uitgesloten 47 : 55). Merkwaardig deze negatieve uitspraak : Als een kind sterft, voordat er gelegenheid was tot doop, behoeft men het niet als verloren te beschouwen (9 : 133 cf. 15 : 228).

Zoo ontvangen wij deze dubbele weldaad van God (vergeving en vernieuwing) in den doop, mits wij de kracht van het sacrament niet verijdelen (in Calvijns doopsformulier — 6 : 185).

Verkiezing en verbond vallen voor Calvijn niet samen, in dien zin, dat een kind des verbonds ook een verkorene tot zaligheid is. Calvijn onderscheidt tweeërlei verkiezing : algemeene en bijzondere (40 : 355 ; 48 : 76 ; 49 : 175 cf. Augustinus : Liber de correptione et gratia I : 14). Daarmee parallel : algemeene en bijzondere aanneming tot kinderen (23 : 351), algemeene en bijzondere roeping (Inst. III 21 : 7 en 24 : 8).

Zij vergissen zich die meenen, dat hier (Gen. 17 : Ik zal Mijn verbond oprichten tusschen Mij en tusschen u) alleen de uitverkorenen bedoeld worden en dat alle geloovigen zonder onderscheid hieronder begrepen worden . . . in dezen zin worden zij, die uit de Israëlieten ongeloovig zijn geweest, toch door Christus

kinderen van het koninkrijk der hemelen genoemd (23 : 237 sqq.). Want daar de Heere Zijn verbond niet minder bij Ismaël en Ezau dan bij Izak en Jacob heeft willen verzegelen . . . (49 : 175 cf. 23 : 350 dat God alle kinderen van Abraham met zijn genade heeft omvat). In dien zin kan ook de doop teeken zijn van de algemeente verkiezing (27 : 46 sqq.). Zoo zegt Calvijn : God heeft verworpen, die Hij eerst heeft uitverkoren ! (49 : 649 cf. 44 : 445).

Calvijn handhaaft hierbij de menschelijke *verantwoordelijkheid*. Die ondanks het verbond toch verloren gaan, hebben het aan zichzelf te danken, hebben zich van God vervreemd (Ismaël en zijn nakomelingen : 28 : 91 sqq.), zij zijn falsarii (falsarissen), die het contract verbreken (47 : 420), zij hebben alle ware godsdienst verdorven (50 : 238). De keerzijde hiervan is de aanvaarding van de verbondsroeping (44 : 434 : gij wilt dat Ik u vastverbonden houd, maar gij wilt vrij zijn van verbintenis ? Wat is dat voor billijkheid, dat Ik u alles schuldig ben, en gij Mij niets ?) Daarom begint Calvijn niet met de vraag : ben ik uitverkoren (54 : 57). In zijn Institutie wordt uitverkiezing behandeld na geloof. Hij verdedigt zich tegen den „laster” van Westphal, als zou hij den doop laten afhangen van de verkiezing,

en, van de verkiezing uit, willen komen tot zekerheid der zaligheid (9 : 118 sqq.). Door aanvaarding van zijn roeping wordt het kind des verbonds verzekerd van zijn verkiezing (28 : 559). Die zekerheid ligt in Christus, door het geloof (8 : 114, 42 : 127 m.n. 130; 51 : 269 enz.). Zoo is voor ons het verbond een verplichting tot geloof in Jezus Christus (2 : 969). Hier is echter alle roem uitgesloten. De verkiezing is de eenige bron en oorzaak van het verbond (31 : 813) — initium pietatis — Gods verkiezing overdenken is Gods goedgunstigheid volgen tot haar oorsprongen (50 : 343). In Zijn eer ligt onze zaligheid : wij staan vast, zooals Zijn verkiezing vast staat ; de wereld vergaat, wij blijven (2 : 748).

Zoo komen we tot de verhouding verbond en Kerk. De algemeene verkiezing strekt zich zoover uit als de prediking des Woords (23 : 350). Wie tot het verbond behoort, is geroepen tot de kerk (28 : 286). Die voor kind Gods gerekend wil worden, moet kind der kerk zijn (51 : 555).

Kerk komt dan eerst in aanmerking als *societas et sanctorum communio* (gemeenschap der heiligen) (1 : 672 cf. 5 : 342). Wij worden slechts behouden in gemeenschap met elkander.

Calvijn legt er den nadruk op, dat de eerste belofte van het verbond (de vergeving der zonden) in de apostolische geloofsbelijdenis verbonden is aan kerk en gemeenschap der heiligen (1 : 672 cf. 72 sqq. ; 15 : 722 cf. 36 : 578 ; 37 : 199 ; 55 : 135). Zoo is er buiten de kerk geen zaligheid. Dit ziet echter niet alleen op de gemeenschap en eenheid der kerk, niet minder op haar dienst en ambt : de zondaar ontvangt geen vergeving dan door den dienst der kerk (1 : 672 sqq. ; 2 : 751, 754 sqq., 964). Wanneer hier gezegd wordt, dat Jezus Christus een verbond met ons zal aangaan, moeten wij beginnen met het getuigenis, dat Hij ons geeft door de prediking van het evangelie . . . (41 : 616). Het geloof is uit het gepredikte woord (47 : 387 cf. 2 : 749) ; in de prediking wordt ons de belofte van het verbond aangeboden (55 : 115 !) verzegeld door de sacramenten (cf. 47 : 55). Daar kunnen we niet buiten (48 : 10 ; 49 : 205 sqq. ; 50 : 235 ; 53 : 308). Wie de kerk verwerpt, verbant zichzelf uit het koninkrijk Gods (8 : 409—412) hij geeft zich aan Satan over (41 : 636) en keert zich tegen Gods Zoon (36 : 240 ; 49 : 11).

Het verbond houden is gehoorzamen aan het woord (32 : 82), het woord der kerk (37 : 200).

Door de prediking der kerk blijft het verbond bewaard in de geslachten (31 : 723 cf. 27 : 188, 189 ; 28 : 512 ; 49 : 377). Want God heeft zijn verbond niet gesloten met één of weinigen, maar met duizend geslachten (32 : 101).

Tenslotte nog een enkele opmerking over verbond en *evangelisatie*. Calvijn kende de evangelisatie als zoodanig niet, maar geeft toch dezen wenk : dat wij ons niet naar eigen goed-dunken afgescheiden houden van de wereld, maar dat we de armen uitgebreid houden om te trekken allen, die zich gewillig geven tot de gehoorzaamheid Gods (51 : 583). Hij noemt het een „desordre par trop grand” (een al te groote wantoestand) als men b.v. een onge-loovige knecht of dienstbode in het ongeloof laat (28 : 512). Ook tot de Joden moet Gods Woord gebracht (48 : 656). In dit verband is van beteekenis zijn houding tegenover Rome. Calvijn ziet met Luther Rome als de valsche kerk (schijnkerk), des duivels kerk, de school van Satan, ze zijn als de Turken en Joden, als de Edomieten (27 : 142 ; 28 : 92 ; 36 : 240 ; 44 : 433 ; 49 : 307, 660 ; 51 : 87, 133 cf. 41 : 482 ; 50 : 440 enz.). Toch erkent hij, dat er nog iets van het verbond gebleven is (13 : 380 ; 17 : 667). Met name wijst hij op

het teeken van het verbond, de doop, dat ze
nog dragen. Daar moet men van uitgaan om
ze zooveel mogelijk te zoeken (28 : 92) om
ze te brengen tot gehoorzaamheid in het
verbond.

TWEEËRLEI KINDEREN GODS
BIJ CALVIJN

Tweeërlei Kinderen Gods bij Calvijn.

CALVIJN spreekt — in gebondenheid aan de Schrift — op meer dan één wijze van kinderen Gods.

Vooreerst noemt hij met dezen naam alle menschen, zooals ze uit Adam den zoon Gods, voortgekomen zijn. God is hun Vader, die hen geschapen heeft en geformeerd en in Adam in zulk een zuiverheid heeft geschapen, dat wij naar onzen oorsprong als zijn kinderen gerekend worden.¹⁾

In het bijzonder komt deze benaming van kinderen Gods nog toe aan vorsten, overheden en rechters. Zij toch zijn door God groot gemaakt en tot zulk een hoogheid verheven, dat

¹⁾ Zie o.a. preek op Matth. 1 : 1—16, Lukas 3 : 23—38, voorkomende in „Het Gepredikte Woord”. Preeken van Calvijn, Wever, Franeker blz. 100.

Men leze ook de preek op 2 Sam. 7 : 14 v. in de uitgave van Hanns Rückert : Johannes Calvin, Predigten über das 2. Buch Samuelis. Neukirchen 1936, blz. 201 v.

in hun persoon God zelf erkend wil worden. ²⁾

Wij kunnen deze onderscheidingen verder laten rusten, omdat Calvijn dit kindschap van alle menschen doorgaans maar terloops en als pro memorie vermeldt. En voor het in den titel aangegeven onderwerp heeft het geen andere beteekenis dan deze, dat het oorspronkelijk kindschap Gods, dat door den val van Adam is verloren gegaan, voor ons in Christus is hersteld. Christus heeft ons bewaart voor een onterving, die we in Adam ons waardig gemaakt hebben.

En wat de koningen en aardsche overheden betreft, zoo merkt Calvijn op: wat God ons in ons kindschap gegeven heeft, gaat al de koninklijke macht en heerlijkheid van deze wereld ver te boven.

Van eenig meer belang voor ons onderwerp is wat Calvijn verklaart van de engelen. Ook dezen noemt hij kinderen Gods en dat om het speciale privilege, dat zij zoo dicht tot God mogen naderen en meer heerlijkheid dragen dan andere schepselen. ³⁾

Nu wij in Christus ook weer tot God mogen naderen, zijn wij daarmee tot de hoogte der

²⁾ Preek op Deut. 32 : 5—7 C.R. 28 : 678.

³⁾ Comm. op Psalm 89 : 7.

engelen verheven ; wij zijn geroepen tot hun gemeenschap en gezelschap om hun broeders en metgezellen te zijn. Zoo kunnen we ons verzekerd houden, dat de hemelsche erfenis ons deel wordt.

Zij zijn ons voorts tot een voorbeeld, zoolang wij hier op aarde wonen en onze hoogste volmaaktheid is hen gelijk te zijn. ⁴⁾ En wij zullen — willen wij evenals zij ons als kinderen Gods openbaren — de „kinderlijke” verrukking moeten kennen over al Gods werken. ⁵⁾

Naast deze onderscheidingen kent Calvijn nog tweërlei gebruik van den „eertitel” kinderen Gods. Hij bezigt dien n.l. voor de tweërlei kinderen des verbonds. In de eerste plaats komt deze benaming toe aan allen, die het verbond in het geloof aanvaarden. Zij zijn de ware kinderen Gods.

Maar vervolgens gebruikt Calvijn dezen naam ook zonder onderscheid voor allen, die onder het verbond geboren zijn, ook al verbraken ze het verbond en kwamen ze tot verwerping van den verbondszegen.

⁴⁾ Inst. I, 15, 3.

⁵⁾ Comm. Ef. 3 : 15 ; preek Job 38 : 4 v. C.R. 35 : 369 v.v. en preek Galaten 3 : 26 C.R. 50 : 559.

Voor al dit laatste willen wij gaarne wat nader toelichten.

Van meer dan één kant n.l. wordt bezwaar gemaakt tegen een terminologie, waarbij ook ongehoorzamen en ongeloovigen onder het verbond als kinderen Gods worden aangemerkt. Men weet geen weg met zulke kinderen en is bevreesd, dat op deze wijze heel het verbond van God met Zijn volk wordt uitgehold. Hoe kan men — zoo wordt dan gevraagd — kind van God zijn geweest en als zoodanig dus de volledige kinderrechten ontvangen hebben en dan nog verloren gaan?

Die verloren gaan hebben nooit beloften ontvangen en konden nimmer van rechten spreken.

Ja, men gaat in zijn protest zelfs zoover, dat ongehoorzame en ongeloovige verbondskinderen zomaar gelijkgeschakeld worden met de heidenen. Woorden Gods, die uitsluitend bedoeld zijn om den geestelijken nood der heidenvolken te teekenen, worden aangewend om den toestand van den verbondsbreker te omschrijven. Die hun doop niet aanvaarden noemt men dan vreemdelingen van de verbonden der beloften.

Wanneer we nu met uitspraken van Calvijn trachten duidelijk te maken, dat tegen deze voorstelling nog wel eenige bedenking kan worden

ingebracht, willen we daarmee niet beweren, dat bij Calvijn voor ons het eind van alle tegenpraak gevonden wordt.

We willen alleen in het oog houden, dat Calvijn niet weinig heeft bijgedragen om het kerkelijk spraakgebruik te bepalen, vooral in den tijd, dat onze belijdenisgeschriften en de liturgische geschriften der Gereformeerde Kerken werden vastgesteld. Het zou niet veel moeite vergen aan te toonen hoe heel die schat der Kerk voor een groot deel werd samengesteld uit de erfenis van dezen reformator. Vele citaten uit zijn werken zijn soms letterlijk overgenomen.

Als we dus in onze dagen het merkwaardige feit moeten constateeren, dat letterlijke uitspraken van Calvijn in strijd geacht worden met onze belijdenis en voorstellingen, direct aan Calvijn ontleend, zelfs ongereformeerd worden geheeten, lijkt het ons geen overbodigheid Calvijn in dezen eens even te laten uitspreken.

Het is mogelijk, dat Calvijn door ons geen recht gedaan wordt. Calvijn heeft ergens verklaard, dat God Zijn dienaren nimmer zulk een weldaad heeft waardig gekeurd, dat Hij één man in elk opzicht met een volledig en volkomen inzicht begiftigd heeft. Daarmee geeft hij ons een vingerwijzing, dat we ook nog in deze dagen *samen* tot een juist inzicht moeten komen. Maar

dan moeten we ons er voor wachten bij voorbaat reeds als on-Calvinistisch te brandmerken, wat door Calvijn toch duidelijk en herhaaldelijk is uitgesproken.

Zoo lijdt het o.i. geen twijfel of Calvijn heeft alle kinderen des verbonds, ook die den zegen des verbonds verwierpen, onder de kinderen Gods gerekend.

Wij lezen b.v. in Genesis 6 : 2, dat de zonen Gods de dochters der menschen aanzagen, dat ze schoon waren. Reeds terstond bij de verklaring van het eerste vers van dit hoofdstuk begint Calvijn over deze benaming van zonen Gods te spreken. Hij ziet dus de moeilijkheden en zal daarvan ook nader blijk geven.⁶⁾

Allereerst stelt hij vast, dat deze zonen Gods de zonen der godvreezenden waren, die ontaard waren geworden. Deze „zonen Gods” onderscheidt Mozes dus niet zoozeer van de dochteren der menschen wegens verschil in natuur of afkomst — verklaart hij verder — maar omdat zij door aanneming tot kinderen (adoptio) zonen Gods waren en Hij zelf hen had afge-

⁶⁾ Bij de vermelding van Calvijns commentaren, die toch in vertaling voor ieder bereikbaar zijn, onthouden we ons van nadere verwijzing naar C. R. Alleen wanneer we buiten zijn commentaren om citeren, geven we de kolommen van C. R. erbij aan.

zonderd ; de anderen bleven in hun eigen staat.

Calvijn maakt het ons nu wel heel gemakkelijk om allerlei hedendaagsche bedenkingen weg te nemen als hij verder verklaart : Werpt iemand mij tegen, dat zijn niet verdienen onder de zonen Gods gerekend te worden, omdat ze zoo schandelijk waren afgeweken van het geloof en de gehoorzaamheid aan God, de oplossing is niet moeilijk te vinden : want hier wordt niet aan hen eere toegekend, maar aan de genade Gods, die nog in hun gezinnen doorstraalt.

En tenslotte: als de Schrift spreekt van zonen Gods — zoo zegt Calvijn — slaat dit nu eens op de eeuwige verkiezing, die zich alleen uitstrekt over de wettige erfgenamen, maar dan weer op de uitwendige roeping, welke velen omvat, die van binnen wolven zijn.⁷⁾ En ofschoon ze metterdaad vreemden zijn, verkrijgen ze toch den naam van zonen, totdat de Heere hun het recht daarop ontzegt.

Wie de moeite neemt de kanteekeningen der Statenvertaling te raadplegen, zal ontdekken, dat onze vaders er niet tegen opzagen te verklaren, dat ook de *kinderen Gods* verdorven waren en *verloren* gingen in de wateren van den zondvloed. Zij achtten dit blijkbaar nog goed Calvinistisch.

⁷⁾ secundum quam multi intus lupi sunt, zeer waarschijnlijk zinspeling op Matth. 7 : 15.

Eenzelfde beschouwing aangaande de kinderen des verbonds treffen we aan in Calvijns verklaring over Genesis 17.

Daar lezen we bij de exegese van vs. 7 v.v., dat zij zich vergissen, die meenen, dat het verbond Gods zich enkel uitstrekt tot de uitverkorenen. God sloot Zijn verbond met Abrahams kinderen, die van nature uit hem zouden voortkomen.

Misschien werpt iemand mij tegen — zoo spreekt Calvijn verder — dat dit volstrekt niet past bij het voorafgaande gevoelen, waarin ik gezegd heb, dat zij door God als wettige kinderen Abrahams gerekend worden, die door het geloof in zijn lichaam ingeplant met hem één huisgezin uitmaken.

De oplossing is echter gemakkelijk, zoo wij slechts eenige onderscheiden trappen van de aanneming tot kinderen stellen, welke men uit verschillende Schriftplaatsen kan opmaken.

In dit verband laat Calvijn ook helder uitkomen, dat men de leden der Kerk nooit mag beschouwen als vreemdelingen van het verbond. Hij merkt daarentegen op, dat Paulus alleen de heidenen zoo ziet en daaruit volgt voor hem, dat alle Israëlieten kinderen Gods geweest zijn.

Tenslotte spreekt hij zich nog nader uit over de onderscheiden trappen van de aanneming tot

kinderen. Hij schrijft nl. : „Hier ontstaat voor ons dus tweeërlei kinderen in de Kerk . . . allen zonder onderscheid worden als kinderen Gods beschouwd, en ten opzichte van het verborgen heiligdom Gods worden slechts als kinderen Gods beschouwd bij wie de belofte door het geloof verwerkelijk is”.

Een nadere preciseering geeft Calvijn hiervan bij Genesis 25 : 23. Daar zegt hij : „Met alle kinderen van Abraham heeft God Zijn verbond gesloten. Zoo zijn ze ook allen kinderen Gods, al moeten we hen wel onderscheiden in vleeschelijke en geestelijke”.

Uitspraken van dezelfde strekking komen we in allerlei variatie bij hem tegen. Zoo zegt hij bij Ezechiël 16 : 20 : Allen, die onder het volk van Israël geboren zijn, waren Zijn kinderen, omdat God met dat volk in een echtverbond was getreden. En even verder bij vs. 21 herhaalt hij dit met de toevoeging, dat God hen allen Zijn kinderen noemt, niet omdat ze in den eigenlijken zin van het woord leden der Kerk waren, maar omdat God ze als de Zijnen had aangenomen. Het onderscheid tusschen beiden wordt nu aangeduid met de termen : kinderen des vleesches en kinderen der belofte.

Ook uitspraken uit het Nieuwe Testament over het oude verbond geven hem aanleiding

zich op dezelfde wijze uit te laten. Zoo bij Handelingen 10 : 34 waar hij verklaart, dat het teeken van het verbond, de besnijdenis, voor de Joden een onderpand was van de genadige aanneming tot kinderen. Bij Handelingen 13 : 33 verwerpt hij als het standpunt der „fanatici” de leer, dat het alleen het geloof is 't welk ons tot kinderen maakt. En direct laat hij daarop volgen : Ik ben daarentegen van meening, dat degenen, die naar het vleesch uit Abraham geboren worden, ook voor geestelijke kinderen Gods gerekend worden, tenzij zij door hun ongeloof ontaarden. Zelfs bij Romeinen 9 : 6 waar gehandeld wordt over de kinderen der belofte, de wettige en ware kinderen Gods dus, laat Calvijn niet na erop te wijzen, dat de Heere bij Ezechiël alle Israëlieten voor Zijn kinderen verklaart.

En wanneer we geneigd zijn te denken : wie eenmaal tot ongeloof kwam en wordt verworpen, geeft daardoor blijk dus nooit tot de kinderen Gods behoort te hebben, heeft daarbij Calvijn niet op z'n hand. Hij toch verklaart b.v. bij Matth. 8 : 12 : deze verwerping (der Joden), die later volgde, bewijst duidelijk genoeg, dat zij eerst nog tot Gods huisgezin behoord hebben. ⁸⁾

⁸⁾ Evenzoo in een preek op Galaten 3 : 26 v.v. C.R. 50 : 561.

Met het oog op dit alles achten we het moeilijk te weerspreken, dat Calvijn onder kinderen Gods niet enkel de ware geloovigen begrepen ziet, maar allen die door het teeken van het verbond de Kerk zijn ingelijfd.

Tenminste — voor het oude verbond gold dit.

De vraag, die nu vervolgens aan de orde komt is of deze uitspraken van Calvijn voor het oude verbond ook nog gelden voor de verbonds-verhouding, die na Christus is ingetreden door het nieuwe verbond.

II.

Er is alle reden om de vraag te stellen, of de uitspraken voor het oude verbond ook gelden met betrekking tot het nieuwe verbond, omdat er inderdaad onderscheid valt op te merken in de verhouding van God den Vader tot Zijn kinderen onder beide verbonden.

We verwijzen slechts naar wat Prof. Ridderbos eens schreef in zijn werk : Predikende het evangelie des Koninkrijks (blz. 98), waar hij verklaarde, dat de Vadersnaam onder den ouden dag niet zoozeer zag op Gods verhouding tot den enkelen geloovige als wel tot Israël als volksgeheel. Hij wees er voorts op, dat de rijke

volheid, die in den VADERNAAM ligt opgesloten, niet op eenmaal aan het licht getreden is. Dit geldt dan natuurlijk evenzeer voor het kindschap Gods ónder dien VADERNAAM. De rijkdom daarvan moest al beter gekend worden, naardat de VADERNAAM meer in al zijn heerlijkheid voor den geloovige openging.

Aan Calvijn zijn deze dingen niet ontgaan. Bij Matth. 8 : 12 o.a. zegt hij, wanneer hij handelt over de term „kinderen des koninkrijks”, dat Christus hier niet over enkele personen spreekt, maar over het geheele volk.

Zoo kent voorts het nieuwe testament in onderscheiding van het oude twee woorden voor kinderen Gods. Het ééne, dat begrepen is in den term : „aanneming tot kinderen” ziet meer op een rechtsverhouding, terwijl het andere doelt op een levensgemeenschap en dus geestelijke vernieuwing door wedergeboorte veronderstelt.

Prof. Greijdanus zegt in zijn kommentaar op Rom. 8 : 17, dat dit onderscheid niet geheel doorgaat, maar verklaart toch : het eene ziet op de aangegeven stand, positie ; het tweede op geboorte, afkomst.

Wij verklaren niet, dat Calvijn nadruk legt op deze onderscheiding, integendeel. Men leze slechts wat hij zegt in zijn Institutie III, 1, 3. De aanneming tot kinderen leidt hem er zelfs

toe nader te handelen over de „unio mystica”.

De nadere onderscheiding echter die het nieuwe testament zelf biedt voor de kinderen Gods, geeft ons voldoende aanleiding te vragen of Calvijn zijn oud-testamentische terminologie soms gewijzigd heeft voor het nieuwe testament.

Ieder, die op dit punt Calvijns werken onderzoekt, zal al spoedig tot de ontdekking komen, dat de term kinderen Gods uit het nieuwe testament door Calvijn telkens weer gebezigd wordt voor die leden der Kerk, die door een waar geloof Christus zijn ingelijfd.

Zoo verklaart hij bij Joh. 1 : 12 en 3 : 3, 5, dat wij eerst door geloof en wedergeboorte kinderen Gods worden. Bij Rom. 8 : 14 lezen we: want zij moeten eerst onder de kinderen Gods gerekend worden, die door Zijn Geest geregeerd worden.

Op dezelfde wijze spreekt hij zich uit bij Gal. 3 : 26, waar hij zegt, dat alleen die in Christus gelooven het prerogatief hebben van kinderen Gods te heeten. En in een preek ⁹⁾ verklaart hij : dit is het waarmerk, waaraan wij kunnen zien of wij kinderen Gods zijn, dat wij den Geest Gods hebben.

⁹⁾ Op Galaten 3 : 1—3 C.R. 50 : 467.

Zoo spreekt hij ook uit, dat die niet tot het geloof gekomen zijn, ook niet voor kinderen Gods kunnen gehouden worden (o.a. bij Joh. 4 : 6 en Joh. 8 : 42).

Ja bij Joh. 8 ontzegt hij — naar de Schrift — den Joden het recht op den naam van kinderen Gods.

Op grond van al deze uitspraken, die gemakkelijk te vermenigvuldigen zijn, heeft men wel gemeend voor het nieuwe verbond het tweeërlei kindschap Gods niet meer te kunnen handhaven met een beroep op Calvijn. Kinderen Gods zijn in deze bedeeing alleen de ware geloovigen. Die ongeloovig verkeerden in den verbondskring zijn nooit anders dan kinderen van den duivel geweest.

We meenen echter, dat op deze konklusie nog wel het een en ander is af te dingen.

In de eerste plaats valt niet te ontkennen, dat Calvijn menig keer onze aandacht vraagt voor het feit, dat er geen wezenlijk onderscheid bestaat tusschen oud en nieuw verbond. God heeft in wezen geen ander verbond met ons, dan Hij met de Joden had, zoo zegt hij ergens.¹⁰⁾

¹⁰⁾ „en substance”. Preek op Deut. 26 : 16 v. C.R. 28 : 288, vgl. 28 : 163.

En over ons, kinderen van het nieuwe verbond, doet hij deze uitspraak in zijn verklaring op Ef. 2 : 19 : Het is een groote eer, dat zij, die tevoren onheilig waren en onwaardig alle gemeenschap der vromen, nu het recht van eenzelfde stad en burgerschap hebben met Abraham en alle heiligen, patriarchen, profeten en koningen.

Bij 1 Kor. 10 : 1 zegt hij, dat er tusschen ons en de Israëlieten geen ongelijkheid is, waardoor wij van hun staat onderscheiden zouden zijn. Dit wordt nog nader toegelicht bij zijn verklaring van de volgende vss. (3 en 4), waar hij o.a. zegt, dat de Sorbonisten goddeloos verdedichten, dat de vaders onder de wet niet de waarheid der verbondsteeken hadden. Hij erkent wel, dat wij de kracht daarvan klaarder en overvloediger hebben dan de vaders, maar dat betreft alleen een *onderscheid in graad*. De Israëlieten zijn met dezelfde weldaden versierd geweest als die wij hebben.

In zijn preeken over hetzelfde Schriftgedeelte werkt Calvijn dit nog verder uit, waarbij hij er op wijst, dat de rijkere mate van gaven alleen maar onze verantwoordelijkheid verzwaaert.¹¹⁾

Men zie ook 1 Kor. 10 : 11 waar Calvijn

¹¹⁾ C.R. 49 : 582 v.v. passim.

opmerkt, dat de gemeente Gods onder het oude verbond niet enkel een beeld van de christelijke gemeente is geweest, maar ook zelf een ware gemeente Gods was. En de staat van dat volk heeft dien van ons zóó afgebeeld, dat die nochtans in dien tijd de eigen gestalte der gemeente is geweest.

En tenslotte — bij Jesaja 1 : 2 spreekt Calvijn nog zeer bepaald over de kinderen Gods en zegt : om dit over te brengen op onzen tijd moeten we wel overwegen of onze toestand niet gelijk of zelfs beter is dan vroeger bij de Joden.

Uit dit alles is ons wel duidelijk, dat Calvijn tusschen oud en nieuw verbond allerminst een diepgaand onderscheid wil erkennen.

Dit geldt ook ten opzichte van de term : kinderen Gods. Men kan daar niet tegen in brengen, dat onder het nieuwe verbond doorgaans bij „kinderen Gods” gedacht wordt aan de oprecht geloovigen, die vernieuwd zijn door Gods Geest. Want wij zullen zien, dat dezelfde uitspraken als Calvijn doet over de kinderen Gods onder het nieuwe verbond met dezelfde bewoordingen gedaan worden over de kinderen Gods onder het oude verbond. Ook voor het oude verbond komen overvloedig uitspraken voor waarin de kinderen Gods alleen de ware

kinderen zijn, die het oprecht geloof deelachtig zijn.

We doen maar weer een greep. Zoo zegt Calvijn bij Gen. 17 : 7, dat in het verborgen heiligdom Gods geen anderen tot zonen gerekend worden dan bij wie de belofte door het geloof in vervulling is gegaan.

Bij Ezech. 11 : 20 lezen we : wij kunnen geen kinderen Gods genaamd worden, indien de Heere uit genade onze zonden niet heeft uitgedelgd.

Ja, zooals onder het nieuwe verbond de Farizeeën voor kinderen des duivels werden gescholden, zoo wijst Calvijn er op, dat de Joden (in Ez. 16 : 3) om hun goddeloosheid kinderen der Kanaänieten genoemd worden. Zij zijn onwaardig kinderen van Abraham genoemd te worden (zie bij vs. 21 van dat hoofdstuk).

Ook wat dit betreft kunnen we dus allerminst spreken van een ingrijpend onderscheid tusschen de kinderen Gods onder oud en nieuw verbond. Immers dezelfde uitspraken voor het nieuwe vinden we ook onder het oude.

Daar komt — in de derde plaats — nog bij, dat ook voor het nieuwe verbond Calvijn duidelijke uitspraken geeft, waaruit blijkt, dat het vermeende onderscheid tusschen oud en

nieuw verbond bij hem niet gevonden wordt. Volgens Calvijn zijn allen die uit het heilig geslacht voortkomen kinderen Gods, ook al is er bij hen geen „inwendige heiligheid”.

Zoo zegt hij bij 1 Kor. 7 : 14 : God noemt Zijn kinderen allen, die uit Israël gegenereerd zijn en dan vervolgt hij : en thans, nu de middelmuur is neergeworpen, is datzelfde verbond der zaligheid ons deel geworden. De kinderen der geloovigen zijn een heilig geslacht.

En in hoofdstuk 17 van Genesis, dat voor deze dingen van buitengewoon belang is, lezen we : God heeft de volkeren aan de natuurlijke zonen van Abraham gelijk gemaakt. Dit wordt blijkens het verband zoo bedoeld, dat nu voor de Kerk des Heeren onder alle volken geldt, wat vóór Christus gold voor de kinderen van Abraham. Dat wil dus zeggen : zij waren allen kinderen Gods, zoo wij nu ook.

Dat dit de bedoeling van Calvijn moet zijn, blijkt wel uit uitspraken als deze : door den doop wordt onze aanneming tot kinderen verzegeld, zoodat we onder de kinderen Gods gerekend worden ¹²⁾ en : God noemt Zijn zonen allen, aan wie de erfenis des heils beloofd is *in den persoon der ouders.* ¹³⁾

¹²⁾ Weerlegging van de dwalingen van Servet C.R. 8 : 484.

¹³⁾ Verdediging tegen Westphal C.R. 9 : 115.

En, als tegenhanger van Joh. 8 lezen we bij Matth. 25 : 41 v.v. van de ongehoorzamen en ongeloovigen onder het verbond : ofschoon ze reeds verworpen zijn naar een verborgen oordeel Gods, zoo worden ze, zoolang hun het leven aangeboden wordt, toch niet als metgezellen van Satan gerekend.

III.

Wie van dit alles kennis neemt, zou tot de slotsom kunnen komen, dat Calvijn niet weinig verward is in zijn spraakgebruik over de kinderen des verbonds.

De eene keer toch noemt hij de ongeloovigen kinderen van Satan, en een anderen keer zegt hij, dat wij ze nog niet als metgezellen van Satan mogen beschouwen. Evenzoo verklaart hij telkens weer, dat die niet wedergeboren zijn geen kinderen Gods zijn en niet minder vaak zegt hij vlak daartegenin, dat ze toch kinderen Gods zijn.

Deze schijnbare tegenstrijdigheid is Calvijn zelf echter niet ontgaan.

Zoo zegt hij bij Matth. 8 : 12 : Hoe kan Hij den naam van kinderen des koninkrijks geven aan hen, die allesbehalve kinderen Abrahams

waren ? Het past immers niet hen, die vreemd zijn aan het geloof, onder de kudde Gods te rekenen ?

En zijn antwoord luidt : hoewel zij niet in waarheid tot de Kerk van God behoorden, waren zij toch in de Kerk. Daarom staat Hij hen dien „titel” toe.

Calvijn wijst er ook op, dat zelfs op het dieptepunt van Israëls verval naar Gods Woord Israël nog Gods volk blijft. Niet eershalve, d.i. niet omdat ze zich als zoodanig gedragen, maar krachtens de aanneming tot volk Gods. (Zie bij Jer. 4 : 22).

En hier ligt de oplossing van de tegenstrijdigheid, die bij deze uitspraken zich voor ons schijnt voor te doen.

Calvijns terminologie is n.l. niet zoo dogmatisch bepaald, dat hij de gewone spreektaal mijdt.

Een vader kan tot zijn kind zeggen : ge zijt m'n kind niet meer ! Zijn kind is dan zijn kind niet. Letterlijk genomen is dit dwaasheid en een tegenstrijdigheid. Maar ieder weet, dat een dergelijke situatie maar al te veel aan de werkelijkheid kan beantwoorden.

Zoo nu heeft Calvijn over deze dingen gesproken. Hij sprak geen taal, die strikt wetenschappelijk was bedoeld. Hij sprak de gewone

omgangstaal, ook in zijn meest wetenschappelijke werken. Daarin toonde hij zijn verbondenheid aan de taal der Heilige Schrift.

Calvijn verklaart gedurig, dat het Woord Gods geen geheimtaal is. De Heere spreekt op menschenlijke wijze.

Dat ligt vooral in de verbondsverhouding van God tot Zijn volk. In het verbond handelt God met ons, zooals menschen onderling met elkander handelend kunnen optreden. Het woord verbond is aan het gewone dagelijksche leven ontleend. Zoo is het ook in zijn taal daaraan georiënteerd.

Daarom geeft de Schrift geen nauwkeurige gedefinieerde begrippen, pasklaar voor een theologisch systeem.¹⁴⁾

Dit blijkt wel heel duidelijk in hfdst. 32 van Deuteronomium. Men heeft vs. 5 wel eens geciteerd als bewijsplaats, dat de opvatting van Calvijn niet met de Schrift in overeenstemming zou zijn. We lezen daar n.l., dat het ongeloovig volk Gods moet hooren : het zijn Zijne kinderen niet. Eén vers verder lezen we echter, dat Mozes

¹⁴⁾ Prof. Ridderbos wees daar nog op met het oog op de Schriftuurlijke verbondsleer in G. T. T. 39e Jaargang Afl. 3 : „Men vergete niet, dat in de Schrift de begrippen niet dogmatisch gefixeerd zijn, allerminst in het O.T.”

namens den Heere zegt tot datzelfde volk : Is Hij niet uw Vader ?

Aan deze spreekwijze sluit zich Calvijn konsekwent aan. En dat in navolging van zijn mede-reformatoren. Zoo zegt b.v. Bullinger: ¹⁵⁾ wij zien, dat de jonge kinderen wel degelijk kinderen der ouders en dus erfgenamen zijn, hoewel zij in de eerste jaren niet met bewustheid weten hoe zij kinderen en dat zij erfgenamen zijn. Dán echter worden zij billijkerwijze ont-erfd en verstooten, wanneer zij tot hun verstand gekomen zijn en moedwillig het gebod der ouders verachten.

Deze reformatische wijze van spreken vindt ge, om zoo te zeggen, ook op elke bladzij van Calvijns werken terug.

Hij kent kinderen Gods, die toch geen kinderen meer zijn, die vijanden zijn geworden en aan wie alle kinderrechten zijn ontzegd. ¹⁶⁾ Zelfs van den rijken man uit de gelijkenis lezen we, dat hij uit het getal van de kinderen Abrahams is verstooten. ¹⁷⁾

¹⁵⁾ Heinrich Bullinger : Het eenige en eeuwige testament, vertaling van Lütge en Oorthuys. Groningen 1923, blz. 28/29.

¹⁶⁾ Zoo in een preek op Deut. 28 : 59 v. C.R. 28 : 469.

¹⁷⁾ bij Lukas 16 : 24: *abdicatus* : dat is dus dat hem ontzegd is, wat hij vroeger had.

Wie de terminologie van Calvijn hier al te dogmatisch opvat, zou nog tot de gevolgtrekking kunnen komen, dat hij een afval der heiligen leert. Wie eenmaal kind van God is, kan immers nooit meer ophouden kind van God te zijn. Hoe kan Calvijn dan spreken van kinderen, die verbasteren, die vijanden worden, die zelfs kinderen des duivels worden ?

Ja Calvijn drukt zich nog tegenstrijdiger uit : Hij verklaart zelfs, dat verkorenen verworpen worden. ¹⁸⁾ Ze waren zoo hoog gesteld, maar nu storten ze neer in de hel. Zoo zegt hij zelfs, dat het met de ongehoorzame kinderen des verbonds zoo gesteld is, alsof ze den hemel verlaten om te gaan naar de diepten der verdorrenis. ¹⁹⁾

Wie echter bedenkt, dat Calvijn tweërlei kinderen Gods kent, zal zich geen moment bezorgd maken, dat bij hem hier de volharding der heiligen in het gedrang dreigt te komen. Eerder zal de wereld duizend maal omgekeerd worden, dan dat een uitverkorene verloren zou gaan zoo zeide hij o.a. ²⁰⁾

Juist omdat er ook kinderen Gods zijn, die de vernieuwing des harten door de wedergeboorte

¹⁸⁾ Preek op Deut. 28 : 59 C.R. 28 : 470.

¹⁹⁾ Preek op Deut. 32 : 5—7, C.R. 28 : 678.

²⁰⁾ Preek op 2 Tim. 2 : 19, C.R. 54 : 165.

niet deelachtig zijn, is alle gevaar voor de leer van een afval der heiligen afgewend. Hij kan nu zelfs spreken van een verwerping der verkorenen.

Want evenals er kinderen Gods zijn, die verloren gaan, zijn er verkorenen, die niet behouden worden. Verkorenen n.l. die verkoren zijn om kinderen Gods te zijn in den zin van kinderen des verbonds, „zonder nog zich oprecht en van harte zich te wijden aan den dienst van God”. (Joël 2 : 32).

Zoo vraagt Calvijn met het oog op deze verkiezing : hoe is het mogelijk, dat zij, die door God uitverkoren waren, nog door Hem verworpen konden worden ?

En het antwoord, dat hij op zijn eigen vraag geeft, luidt : niet, dat de uitverkorenen ooit verloren gaan, maar dit wordt gezegd met het oog op hen, die tevreden zijn met den titel van kind van God. ²¹⁾

In dit opzicht kent Calvijn een algemeene en een bijzondere verkiezing. Zoo zegt hij o.a. bij Ezechiël 16 : 21 : Wij moeten dus opmerken, dat er tweeërlei verkiezing Gods is, omdat Hij in het algemeen zich het zaad Abrahams heeft uitverkoren (= algemeene verkiezing), maar de andere (de bijzondere) is de verborgene, omdat

²¹⁾ Preek op Deut. 28 : 59 v.v. C.R. 28 : 470, 471.

God uit die menigte aannam, die Hij wilde.

Zonder deze onderscheiding kan men Calvijns verbondsbeschouwing niet verstaan. Men vindt haar vermeld zoowel in zijn verklaring van het oude als nieuwe testament. Zelfs bestaat er een preek, die uitsluitend handelt over het onderwerp, dat die eerst aangenomen werden later verworpen werden. ²²⁾

Met deze onderscheidingen wil Calvijn ons duidelijk maken, dat er een scheidslijn loopt dwars door het verbond heen.

De algemeene verkiezing omvat allen, die in het verbond begrepen zijn, niet slechts de kinderen Gods, die uitverkoren zijn ter zaligheid, maar allen die van de heilige vaders afstammen (Matth. 15 : 24). Deze verkiezing strekt zich zoover uit als de prediking (Gen. 25 : 23).

De bijzondere verkiezing omvat alleen degenen die ook werkelijk verkrijgen het einde des geloofs n.l. de zaligheid der zielen.

²²⁾ De bedoelde preek is al onder aant. 21 en 18 vermeld. Zie verder preek op 1 Kor. 10 : 1 v.v. C.R. 49 : 582 v.v.

Men leze verder zijn verklaring van Hosea 12 : 3 v. ; Zacharia 1 : 17 ; Maleachi 1 : 2 ; Handel. 3 : 25 ; 13 : 17 ; Rom. 9 : 6 ; en ook zijn preken op Deut. 4 : 36 v.v. C.R. 26 : 215 e.a.

Zie ook Institutie III 3, 6 en III 20, 31.

Calvijn waarschuwt er voor (b.v. bij Gen. 25 : 23), dat men deze beide verkiezingen niet verwarren moet. Men moet wel degelijk onderscheiden, zoo zegt hij, dat bij Rom. 9 : 7, 8 uitsluitend over de bijzondere verkiezing gehandeld wordt.

Voorts beteekent deze onderscheiding niet een uiteenvallen van de Kerk door een uitwendig en inwendig verbond. Bohatec wees daar in één van zijn laatste werken nog op : het gaat hier niet om een twijfelachtige dualistische klassificering van gemeenteleden.²³⁾ Hij verklaart, dat Calvijn daartegen juist een dam opwerpt.

We zullen echter de verbondsleer van Calvijn op dit punt nooit recht kunnen doen, indien we verbond en verkiezing laten samenvallen.

Niet dat het verband tusschen verbond en verkiezing bij Calvijn verbroken ligt. Integendeel, dan zou heel het verbond illusoir worden.

Bij Rom. 9 : 7 wordt dit ook ten stelligste door Calvijn ontkend. Hij zegt daar : dat het Paulus' voornemen is te bewijzen hoe de ver-

²³⁾ Bohatec: Calvins Lehre von Staat und Kirche. Breslau 1937, blz. 338: Weder eine zweifelhafte dualistische Klassifizierung der Gemeindeglieder, noch die Absicht, eine Sondergemeinde zu gründen.

borgen verkiezing Gods de uitwendige roeping beheerscht en dat zij daarmee niet in strijd is, maar integendeel tot haar bevestiging en vervulling strekt.

Maar wel ziet Calvijn tweeërlei scheidslijn.

De eerste — die van het verbond (algemeene verkiezing) loopt tusschen Kerk en wereld door.

De tweede — die van de bijzondere verkiezing — maakt scheiding tusschen kinderen Gods en kinderen Gods.

Nergens heeft Calvijn dit duidelijker gezegd dan bij Rom. 9 : 9. Daar lezen we : Gelijk de zegen des verbonds het Israëlietische volk van alle andere volken afzondert, alzoo worden de menschen van datzelfde volk door de *verkiezing Gods onderscheiden*, dewijl Hij sommigen praedestineert tot de zaligheid en anderen tot de eeuwige verdoemenis.

De verkiezing Gods maakt scheiding tusschen de kinderen des verbonds.

Zoo spreekt Calvijn in een ander verband, dat het geloof dit ook doet. Het onderscheid tusschen tweeërlei kinderen ligt in het geloof, zoo verklaart hij in het reeds meermalen geciteerde hoofdstuk 17 van Genesis.

Dienovereenkomstig vermaant hij, dat wij

wettige kinderen Gods moeten zijn en dat door het geloof. ²⁴⁾

Wie niet in oprecht geloof zich aan den Heere geeft, verwerpt het Vaderschap Gods, ²⁵⁾ hij is geen wettige zoon meer, geen erfgenaam, maar vreemde (Matth. 10 : 6 ; Lukas 19 : 9).

Ook in dit opzicht kan Calvijn zich soms heel kras uitdrukken. Zoo zegt hij van de kinderen des verbonds, dat de deur der zaligheid voor hen allen open staat, ik bedoel voor allen, aan wie God door Zijn evangelie zich bekend maakt. God laat allen zonder onderscheid tot zich toe. En niets is er, dat ons verhindert in te gaan dan ons eigen ongeloof. (Handelingen 2 : 21).

Zoo verklaart hij ook, dat de belofte Gods voor allen is. Niet slechts de uitverkorenen, maar allen die van de heilige vaders afstammen, omdat Heere hen allen in het verbond begrepen heeft en allen zonder onderscheid een Verlosser beloofd had (Matth. 15 : 24).

Deze voorstelling van zaken keert in de geschriften van Calvijn geregeld terug. De *belofte der zaligheid wordt allen zonder uitzondering aangeboden* (zoo bij Rom. 9 : 6). Ja vóór de

²⁴⁾ Preek op Deut. 23 : 1—3, C.R. 28 : 67.

²⁵⁾ Preek op Deut. 32 : 5—7, C.R. 28 : 672.

geboorte hebben wij Gods beloften reeds. ²⁶⁾ Ze komen ons toe, niet krachtens het vleesch (de vleeschelijke afstamming), maar krachtens het verbond Gods (Gen. 17 : 7). En zoo worden ze waardigen en onwaardigen gegeven. (1 Kor. 10 : 5).

Hier vinden we bij Calvijn weer dezelfde schijnbare tegenstrijdigheid, als we in zijn verbondsleer reeds op menig punt tegenkwamen. Eenerzijds legt Calvijn er den nadruk op, dat Gods verbond en belofte tot ieder komt, ja dat de Christus zelf allen toekomt die in den verbondskring geboren zijn ; maar anderzijds verklaart hij, dat de belofte alleen den geloovigen toekomt.

Zoo lezen we b.v. bij Ezechiël 16 : 59 en 60 en bij Zacharia 1 : 15, dat Gods beloften alleen tot de uitverkorenen komen, uitverkoren n.l., die gepraedestineerd zijn tot zaligheid.

Ook hier echter is het niet moeilijk deze uitspraken in overeenstemming met elkander te brengen.

Calvijn bedoelt in het laatste geval niet anders dan dat de *vervulling* van Gods belofte alleen voor de geloovigen is. Maar de belofte zelf komt

²⁶⁾ Preek op Deut. 1 : 3—8, C.R. 25 : 622.

tot allen („U komt het toe” — zie Handel. 3 : 39).

Deze belofte wordt echter door het ongeloof in zijn tegendeel verkeerd. Het onverderfelijk zaad Gods, dat is Zijn Woord, wordt door ons ongeloof verdorven.²⁷⁾ Zoo wordt het teeken des verbonds nog tot een teeken van vervloeking. Het teeken der aanneming wordt teeken van verwerping.

Ja, Calvijn gaat zelfs zoover om te verklaren, dat er kinderen Gods zijn, aan wie Christus aangeboden wordt tot hun verderf en verdoemenis.

Dat ligt niet aan de belofte Gods noch aan den Beloofde Gods. Deze verdoemenis is accideenteel, zoo drukt hij zich uit. D.w.z. het komt er bij. Ons ongeloof maakt het zoo.

Zooals de zon een levend en bezield lichaam gezond houdt, maar in een dood lichaam een kwade geur verwekt, zoo hebben de beloften Gods altijd een werking en dat naar gelang men ze in het geloof aanvaardt of in ongeloof verwerpt.²⁸⁾

²⁷⁾ Preek op Galaten 4 : 21 v.v., C.R. 50 : 640: la semence incorruptible... par nostre malice nous corrompons la semence de Dieu.

²⁸⁾ Deze beschouwing vindt men vooral in de kommentaren en preeken op 1 Kor. 10. Men zie ook zijn verklaring op Hosea.

Op eenzelfde wijze verklaart hij het wanneer hij zegt, dat de hypokrieten de beloften Gods misbruiken. Ze maken er vergif van !²⁹⁾

Calvijn legt hier allen nadruk op de verantwoordelijkheid van den mensch. Indien men komt met de tegenwerping — zoo verklaart hij bij Jesaja 5 : 3 v. — dat het middel ter genezing toch in Gods hand ligt, indien Hij maar de harten van het volk veranderde, zoo is deze uitvlucht wat de menschen betreft ijdel. Want hun eigen geweten overtuigt hen, dat als zij vallen, zij de schuld daarvan niet kunnen afwentelen op een ander.

IV.

Met deze gegevens krijgt men te meer oog voor de groote beteekenis van Calvijns onderscheiding in tweeërlei kinderen des verbonds. Calvijn handhaaft daarmee op zeer aanschouwelijke wijze de verantwoordelijkheid van het kind des verbonds en daarin het recht van den God des verbonds, die immers hun aller Vader is krachtens de aanneming tot kinderen.

Wel hebben we bij deze tweeërlei kinderen er van uit te gaan, dat het hier handelt over twee

²⁹⁾ Zoo C.R. 9 : 25 Defensio Doctrinae de Sacramentis, vgl. voorts zijn kommentaar op 2 Kor. 2 : 16.

soorten kinderen, waarvan de eene naar Calvijns eigen verklaring „eigenlijk” niet tot Gods kinderen behoort.³⁰⁾

Bij Rom. 9 : 6 verklaart hij, dat we hierbij met een woordspelling te doen hebben, een paronomasia d.i. dat gelijklopende woorden in onderscheiden zin gebezigd worden. Wie dit uit het oog verliest vervalt in de discussies over het verbond tot een ijdele woordenstrijd, waarvan Calvijn zegt, dat hij zich niet zoo bijgeloovig ten opzichte van woorden wilde aanstellen, dat hij enkel om woorden wilde twisten, als de zaak zelf duidelijk voor allen was. (C. R. 6 : 279). En Augustinus verwees alle liefhebbers van zulk een strijd naar de kikvorschen met hun ijdel gekwaak.

Dit neemt echter niet weg, dat het een aanmerkelijk verlies zou beteekenen, wanneer we deze Calvijnsche onderscheiding zouden vermijden te gebruiken.

In de eerste plaats moet men dan nieuwe onderscheidingen gaan invoeren, die ons al verder afvoeren van de gewone spreektaal, waarvan Calvijn zich heeft bediend en die we nog altijd aantreffen in onze kerktaal.

We herinneren slechts aan „dit uw kind” in

³⁰⁾ Preek op 1 Kor. 11 : 26 v.v., C.R. 49 : 812, 813.

het gebed voor den doop. Wanneer we de onderscheiding van Calvijn uit het oog verliezen, komen we tot de gewrongen verklaring, dat de Kerk in haar gebed tot God, zou bedoelen : dit kind, waarvan wij veronderstellen, dat het Uw kind is.

We kunnen niet inzien hoe zich dat laat verstaan met het „amen” waarmee we ons gebed besluiten. De betuiging : „het zal waar en zeker zijn” sluit o.i. alle geestelijk voorbehoud uit.

Ook ontnemt men op deze wijze niet weinig kracht aan de Christelijke opvoeding en onderwijzing.

De ouders missen den vasten steun en troost van Gods verbond en belofte.

We veronderstellen dan slechts van onze kinderen, dat ze kinderen Gods zijn. Alleen wanneer ze zelf hun woord gesproken hebben, wijzigt zich de veronderstelling tot meer of mindere zekerheid. En geen wonder, dat bij zoo'n beschouwing ten slotte nog de kinderdoop disputabel wordt gesteld.

Daar komt nog bij, dat de eisch des verbonds veel sterker klem ontvangt bij deze terminologie van Calvijn, die niet anders dan Schriftuurlijk is, dan wanneer we deze — uit vrees voor verwarring — zouden vermijden.

Calvijn heeft eens gezegd : wij kunnen in onze positie geen neutraliteit bewaren, we moeten vriend of vijand zijn.³¹⁾

En dit komt juist door deze terminologie het scherpst uit.

Ieder gedoopte is nu kind van God. Als hij dit niet met beide handen aanvaardt, is hij een monster — zooals Calvijn dit uitdrukt.

Vandaar dan ook de scherpe uitspraken over hen, die het verbond niet nakomen. Wie zonder geloof onder het verbond leeft, gaat niet boven de duivelen uit. (Inst. III, 2, 10).

Zoo komt Calvijn er ook toe om de afvallige verbondskinderen, kinderen des duivels te noemen.

Dit wil niet zeggen, dat wij ieder, die ongeloofig en ongehoorzaam leeft — ook al draagt hij het teeken des verbonds — daarom terstond als duivelskind mogen schelden. Bij Joh. 8, waar de term duivelskinderen toegewezen wordt aan de Farizeeën, ging het om leden van de valsche Kerk, de „Kajafas-Kerk”, gelijk Calvijn die noemt, die voor hem op één lijn stond met de R. K. Kerk uit den tijd der Reformatie. Zoo spreekt Calvijn van de Roomsche Kajafas (Joh.

³¹⁾ Preek op Galaten 4 : 26 v.v., C.R. 50 : 645.

11 : 50), Rome was voor hem de kerk en school van Satan.

Wie dus ongeloofigen onder het verbond zoo maar met kinderen des duivels wil vereenzelvigen, verliest de verhoudingen uit het oog. Hier komen zelfs vragen aan de orde van wettigheid van ambt en doopsbediening in een valsche Kerk.

Dit neemt echter niet weg, dat men genoodzaakt kan zijn tot kinderen des verbonds te zeggen, dat ze geen kinderen Gods meer zijn.

Zoo zegt Calvijn : indien wij God verachten en naar onzen eigen lust leven, moeten we niet denken, dat Hij Zichzelven aan ons zóó verplicht acht, dat Hij niet van ons afziet. Wij moeten ons niet inbeelden dan nog kinderen Gods te zijn.³²⁾

Doch daarmee vervalt niets van de blijvende beteekenis van het verbond Gods — ook voor zulke onverschilligen en ongehoorzamen. Ze worden door Calvijn ook allerm minst op één lijn gesteld met hen, die geleefd hebben zonder Christus, vervreemd van het burgerschap van Israël, als vreemdelingen van de verbonden der beloften.

Integendeel, in een preek over 2 Tim. 2 : 20, 21 verklaart hij, dat allen, die gedoopt zijn en

³²⁾ Preek op Deut. 23 : 1 v.v. C.R. 28 : 75.

een plaats in de Kerk verkregen hebben reeds daardoor afgescheiden zijn van de ongeloovigen. En hij wijst er nadrukkelijk op, dat ook al zijn ze „vaten ter oneere” ze toch niet gelijk gesteld mogen worden met Turken of heidenen.³³⁾

En van hieruit wordt het verschil in benaming ons volkomen duidelijk.

Wanneer Calvijn de eene maal allen, die gedoopt zijn, kinderen Gods noemt en een ander maal hen weigert zoo te noemen, hangt dat samen met den aard van het optreden tegenover hen.

Er zijn nl. kinderen Gods, die zich tevreden stellen met den naam alleen en verder hun aan-neming tot kinderen beschouwen als een verschansing, waarachter ze ongehinderd allerlei ongerechtigheid kunnen bedrijven. Ze meenen in het verbond beveiligd te zijn voor het oordeel Gods.

Calvijn toornt tegen zulk ijdel roemen, hij stelt hun aanmatiging zoo scherp mogelijk aan de kaak en in aansluiting met heel de Schrift verkondigt hij hun : Ge zijt Gods kinderen niet.

Maar een andere keer zegt hij tot dezelfde categorie : Ge zijt toch immers kinderen Gods.

Niet om hen met een zekere reverentie te be-

³³⁾ Preek op Deut. 32 : 5—7, C.R. 28 : 672; vgl. ook bij Genesis 6 : 2.

handelen, maar juist om met dien „eertitel” te meer hun schande in het licht te stellen en hun hun ergerlijke en schaamteloze weerspannigheid te verwijten. Zoo b.v. bij Jezaja 1 : 2.

Maar dat niet alleen.

Het verbond Gods vloeit over van genade en barmhartigheid, daarom blijft het een bron van troost en hoop — ook als is men nog zoo ver van den God des verbonds afgeweken. Zoo zegt Calvijn bij Ps. 89 : 35 : ook al hebben de Joden zich door hun ondankbaarheid en trouweloosheid vervreemd van God, toch is Gods verbond niet vernietigd geworden, want het was gegrond op Zijn onbewegelijke standvastigheid en trouw. En hij voegt daar nog aan toe voor onzen tijd : zoo ook heden, wanneer onze zonden tot aan den hemel rijzen, gaat nog Gods goedheid, die de hemelen overstijgt, daar ver boven uit.

En hier zien we de groote beteekenis van Calvijns spraakgebruik wel heel overtuigend.

Kinderen Gods, dat is de vriendelijke en lieflijke benaming die van Godswege tot ons komt om ons te dringen en te dwingen naar Hem te hooren. Nu zal Zijn vermaning tot in het diepst van onze ziel doordringen. Zoo Calvijn bij Hebréeën 12 : 5.

Deze naam geeft ook vrijmoedigheid uit allen

nood ons nog op te richten. Want er is niets wat God meer tot ontferming beweegt dan de herinnering aan het verbond der genade (bij Amos 8 : 2).

Ongehoorzame kinderen worden daarmee ook aan hun eereschuld herinnerd. De naam van kinderen Gods is hun motief tot geloof. ³⁴⁾

Op grond van dit alles kunnen we het niet anders zien of herstel van het reformatorisch, d.i. Schriftuurlijk spraakgebruik om alle kinderen des verbonds kinderen Gods te noemen zal niet weinig bijdragen om de „kinderen der Kerk” meer en beter het verbond te doen verstaan.

De bijzondere beteekenis van den naam : kind Gods, zal niet enkel een bron van kracht zijn bij zwakheid. Het zal ook den ongeloovigen verkondigen, dat zij niet te verontschuldigen zijn.

Tegen alle verslapping en verachtering in de tucht zal het ons vermanen de kinderen Gods te bewaren bij de heiligheid en heerlijkheid van het genadeverbond.

Zoo zal het in het huis Gods verhoogen den roem van Zijn „grondelooze” barmhartigheid en gerechtigheid.

³⁴⁾ C.R. 54 : 183, 184.

³⁵⁾ Preek Galaten 4 : 21—25, C.R. 50 : 640.

UW DOOP VERSTAAN

Uw Doop verstaan

WIE over den doop spreekt, spreekt over verheugelijke en feestelijke dingen. Want de doop is Gods geweldig zonnelicht, dat over ons is opgegaan in den vroegen morgen van onze eerste jeugd. En het zet alle dingen van ons leven, ook de donkerste en droefste, in hemelschen glans.

Ge kunt in uw leven geen grooter vreugde, geen rijker weelde vinden dan uw doop te verstaan.

De doop is — naar het woord van den grootste der Reformatoren — de regelrechte weg naar uw God. ¹⁾

Geen weg is zoo recht en ruim en open.

¹⁾ Calvin: Le Baptême nous conduit droit à Dieu. Preek op Efeze 4 : 1—5 C.R. 51 : 528.

Vgl. le vray usage et legitime des sacramens est de nous conduire droit à nostre Seigneur Jesus Christ. Preek op Efeze 5 : 25—27 C.R. 51 : 749.

Zoo zegt Calvin ook dat het sacrament een ladder is om ons in de hoogte te brengen, wij zijn te laag en te zwaar en zouden den hals breken als we 't zonder sacrament stelden. Preek op 1 Kor. 10 : 1—5, C.R. 49 : 587.

Dat willen we terstond voorop stellen.

Als we over den doop handelen, wordt het zoo ruim en wijd als onze mooie Hollandsche polders wijd en ruim zijn onder open hemel.

Ik weet wel, dat er zijn, die het anders zien.

Ze hebben de leer van den doop zóó ingewikkeld gemaakt, dat het u tenslotte zoo helder wordt als een nacht bij donkere maan.

De verborgenheden van den doop zijn dan metterdaad verdonkeremaand.

Doch wij willen ons aan de Schrift houden.

En daardoor weten we, dat God in den doop tot ons spreekt „op zulk een klare en simpele wijs als kinderen verstaan”.

't Is juist zóó : als kinderen nog heel weinig van een preek begrijpen : zet ze vooraan als de doop bediend wordt.

En ze begrijpen best wat er gebeurt. Want de doop behoort tot de eerste beginselen.

In den brief aan de Hebreëen verklaart de apostel zelfs, dat de leer van den doop tot de melkspijs behoort.

Ge zult misschien nu vragen : wanneer het dan werkelijk zóó is, dat de doop zoo doorzichtig is als 'n spiegelruit — wat kan het dan nog voor zin hebben te handelen over het

onderwerp : Uw doop verstaan ?

Behoort dat dan niet tot de overvloedige goede werken ?

Als antwoord daarop zou ik tweërlei willen opmerken.

Allereerst, dat ieder geroepen is tot studie der beginselen.

Niemand zal ontkennen, dat daaronder ook de eerste beginselen begrepen zijn.

't Is juist onze roeping bij de fundamente te beginnen.

Nu, uw doop is uw levensfundament. Als ge dus weten wilt in welken stijl ge uw levenshuis moet bouwen, moet ge de fundamente nauwkeurig onderzoeken, m.a.w. : uw doop verstaan.

Anders wordt alle opbouw revolutiebouw.

Maar verder : de doop is als het licht der zon, dat over U is opgegaan. Maar helaas: niet ieder loopt in de zon. Velen zoeken zelfs de schaduw.

't Is een merkwaardig feit, dat wij — die als geen ander de doop kunnen kennen — soms nog zoo weinig met doop en verbond leven en om den zegen van den doop worstelen.

En toch kunnen we het zoo goed weten.

Want hoe vaak hebben we al niet het doopsformulier gehoord ? Hoe vaak hebben we in de kerk en op catechisatie over den doop hooren

handelen, zooals onze katechismus dien verklaart ?

Reeds het eerste vers dat onze moeder ons leerde sprak over het verbond :

„Opent uwen mond,
Eischt van Mij vrijmoedig,
Op Mijn trouw-verbond”.

En toch : 't blijft merkwaardig dat wij, die doop en verbond zoo goed kunnen kennen, er soms zoo weinig bij leven. Dat is vrijwillige armoede.

Zijt ge wel eens tot God gekomen en hebt ge tot Hem gezegd: Gij hebt me toch gedoopt ?

Ik weet maar al te goed, dat niet ieder zoo leeft.

Daarom acht ik het geen overbodigheid eens afzonderlijk en opzettelijk over den doop te handelen.

We beginnen dan met te zeggen, dat door den doop uw verhouding tot God bepaald is. We kunnen het ook zoo zeggen : God heeft door den doop Zijn verhouding tot ons bepaald. God heeft zich ten onzen behoeve vastgelegd met een teeken en zegel.

Want dat is het eerste : de doop is een daad

Gods. Hij heeft ons gezocht. Hij heeft ons verkoren.

Wie doop zegt, zegt verkiezing.

Want wat is de doop ?

Het is dit : dat God op zichtbare wijze tot ons komt.

De doop is dat God begint, uit Zichzelf.

Hij begint met een kind.

Dat is het ontzaglijk wonder, dat zich voltrekt bij dat stille gebeuren, waarbij een kind de kerk wordt ingedragen en opgeheven wordt tot zijn doop.

God doet daar Zijn daad door Christus Jezus aan een klein kind.

Wie zoo dat groot gebeuren van den doop nooit heeft gezien, heeft oogen van glas. Die is blind met open oogen.

Maar als we de oogen geopend hebben door het geloof en wij gebruiken onze oogen nu ook, dan zien we Christus bij elken doop. Wij zien hoe Hij een klein kind in Zijn armen houdt.

Daarom kan er in heel de wereld onnoemelijk veel gewichtigs gebeuren, maar het allerbelangrijkste van het wereldgebeuren haalt niet en nooit bij wat er gebeurt in de kerk als een kind zijn doop ontvangt.

Daarmee krijgen we opeens weer een uitzicht op de schoonste werkelijkheden van 't paradijs-

leven. Daarmee is het paradijs aanvankelijk hersteld.

Want wat gebeurde vlak nadat God hemel en aarde geschapen had?

De Zoon van God had toen vreugde aan elk nieuw schepsel.

Maar 't meest had Hij vreugde in den mensch. Dat lezen we n.l. in Spreuken 8. Daar staat, dat de Wijsheid Gods spelende was voor Gods aangezicht en Zijn vermakingen waren met de menschenkinderen. D.w.z. zooals een kind verrukt en verwonderd doet als 't altijd maar weer nieuwe dingen ziet, zoo ging de Zoon van God als een verwonderd kind langs elk nieuw ding dat God geschapen had, om zich te verlustigen in die verwonderlijk rijke schepping.

Maar 't meest verheugd was Hij over den mensch. Daar vond Zijn verrukking geen eind.

Nu, dat verrukkelijk wereldbegin keert tot ons weer door den doop. Gedoopt leven gaat terug naar de eerste aanvangen der wereld.

De Zoon van God heeft nog Zijn vreugde in de werken Gods.

Christus Jezus ziet elk voorjaar opnieuw met blijdschap aan hoe 't zachte groen der lente de aarde vernieuwt. Hij verheugt zich in de hemelhooge bergen en in de witte wolken die glijden

over blauwe luchten. Hij heeft Zijn vermaak in 't wisselend glinsterend spel der golven van rivier en zee. O, niemand geniet er zoo van als Jezus Christus.

Maar boven al deze vreugde gaat Zijn vreugde, die Hij heeft in allen, die de Zijnen zijn.

Want in heel de wijde wereld is er niets wat Hem meer vreugde geeft dan als Hij menschen ziet, die 't teeken van den doop dragen en dat teeken ook verstaan.

Wat God met geen ander schepsel doet, dat heeft Hij immers met hen gedaan. Hij heeft hen verheven en verheerlijkt boven elk schepsel dat bestaat. Hij heeft hun de hoogste onderscheiding gegeven, die ons ooit gegeven kan worden.

Dat is de koninklijke onderscheiding van den doop.

Daarom kunt ge nooit zeggen dat 't geen verschil maakt of men nu al of niet gedoopt is.

Ge kunt als gedoopte nooit zeggen: Er is nog nooit iets met mij gebeurd.

Is dat geen gebeurtenis, dat de Zoon van God door den doop ons opgebeurd heeft uit al de andere schepselen en ons 't merk Gods heeft ingedrukt?

Want dat is de doop.

Als ge vraagt: zeg me eens in één woord wat

de doop beteekent, zoo zou ik willen antwoorden: Ge hoort God toe op heel bijzonder wijze. Of om het te zeggen met de woorden van ons doopsformulier: Ge zijt kind van God.

Ge hebt dat allen al verscheiden malen gehoord. Daar kan immers geen kind gedoopt worden, of ge hoort hoe de Kerk hem kind Gods noemt. Dat is reeds aan 't begin van het doopsformulier en aan 't eind nog eens: kinderen en erfgenamen. En in het gebed vóór den doop durft de Kerk tot God te spreken: dit Uw kind.

Met een dubbel, driedubbel amen belijdt ze daar, dat een kind des verbonds kind Gods is.

We willen hier — om alle misverstand terstond af te snijden — maar direkt aan toevoegen, dat wie zóó naar den zin en meening van ons doopsformulier „kind Gods” is, nog niet altijd behouden wordt.

Zoo is men later gaan spreken.

In ons kerkelijk spraakgebruik is het haast gewoonte geworden om alleen oprechte geloovigen kinderen Gods te noemen.

Doch zoo is 't niet naar de bedoeling van onze vaders.

Met name niet van Calvijn.

Wij zijn geneigd om te denken, dat men eerst

door te gelooven kind van God wordt.

Calvijn noemt dat dweperij en zegt dat de *geboorte onder het verbond* ons den eere naam en eerepositie van kinderen Gods verschaft.²⁾

De doop is daarvan teken en zegel.

Om der wille van de duidelijkheid voeg ik hier nog onmiddellijk aan toe, dat onze vaders spraken van tweeërlei kinderen.³⁾

Kinderen, die zich ook als kinderen gedragen, en verbasterde, die degeneeren door ongehoorzaamheid. Maar toch beiden kinderen Gods.

Als een vader en moeder een zoon of dochter hebben, die niet oppast, zijn zulke kinderen dan opeens geen kinderen meer? Zijn ze dan niet meer van eigen vleesch en bloed?

Zoo kunnen gedoopten tenslotte hun God

²⁾ O.a. bij Hand. 13 : 33 (Statenvertaling vs 32) C.R. 48 : 299: Het staat vast, dat Paulus spreekt van de „natuurlijke” kinderen, die hun afstamming van de heilige vaders afleidden. En daar moet wel op gewezen worden, omdat sommige „fanatici”, die alles allegorisch willen verklaren, droomen dat hier geen rekening moet gehouden worden met de afstamming, maar alleen met het geloof. Door zulk een verklaring vernietigen zij evenwel het heilige verbond Gods, waar gezegd wordt: Ik zal uw God zijn en uws zaads God. Het is alleen het geloof, zoo spreken zij, dat ons tot Abrahams kinderen maakt. Ik ben daarentegen van meening, dat degenen die naar het vleesch uit Abraham geboren worden ook voor geestelijke kinderen Gods gerekend worden, tenzij zij door hun ongeloof ontaarden..... Hieruit volgt evenwel geenszins, wat die dromers ons hatelijk tegenwerpen, dat de genade Gods aan het vleeschelijk zaad gebonden is.....

³⁾ Zie brochure II van deze serie hierover.

en Vader finaal den rug toekeeren, maar zijn ze dan nooit kinderen geweest? Was God hun Vader niet?

Een verloren zoon is toch een zoon. Een verloren dochter is toch een dochter. Calvijn zegt: Even zeker als een verloren schaap een schááp is en blijft.⁴⁾ Zoo blijven de verloren zonen en dochteren Gods toch kinderen Gods.

Ja ik zou durven zeggen: ze blijven het tot in de diepten der hel. Men kan daarvoor verwijzen naar den rijken man uit de gelijkenis. Als hij zijn oogen opheft, zijnde in de pijn, wordt hij nog aangesproken als kind. Abraham zeide: Kind, gedenk dat ge uw goed ontvangen hebt in dit leven.⁵⁾

Daar ligt deze ontzaglijke gedachte in, dat wij zoo maar niet verloren kunnen gaan. Een kind des verbonds, dat verloren gaat, gaat moedwillig te gronde, opzettelijk-kwaadwillig. Men

⁴⁾ Bij Mattheüs 10 : 6. Overigens geeft Christus hier ook den verworpenen, die eigenlijk niet tot de kudde Gods behooren, den naam van schapen, omdat de aanneming tot kinderen zich tot het geheele volk uitstreckte.

⁵⁾ Hier is in „de hel” een gesprek van Abraham met één zijner zonen. Een kind van Abraham is naar de verbondsbetrekking een kind Gods.

Calvijn merkt hierbij op: „de naam kind schijnt ironisch gebezigd te zijn”. Dit lijkt ons niet zeer waarschijnlijk, omdat men dan moet aannemen, dat de Heere Jezus Abraham spottend laat spreken tot iemand in de pijn.

A. Plummer in Critical and Exegetical Commentary on the

heeft 't zelf verkozen.

Wij kunnen niet — zooals de heidenen — zonder het te weten en te willen verderven. Wij kunnen nooit anders verloren gaan of wij hebben neen gezegd tegen God. We hebben Zijn toegestoken hand afgeslagen. Wie verloren gaat als gedoopte is als een kind, dat het huis van zijn vader uitgelopen is. Want wij zijn geboren als kinderen Gods. Wij behooren door den doop tot 't huis Gods, Zijn Kerk.

En wanneer we nu voor deze dingen oog gekregen hebben, zijn we weer een heel eind verder om onzen doop te verstaan. Nu zijn we gewapend tegen allerlei subjectivistische en individualistische vroomheid.

Want wat is de trek, die elk mensch ingeschapen is? Hij wil zèlf iets zijn. Zelf wat doen. De mensch wil graag een woordje mééspreken, als 't gaat om zijn zaligheid. En hij kan dat soms o zoo gewichtig doen en interessant.

Gospel according to S. Luke zegt bij vs. 25: He does not resent the appeal to relationship. De meeste verklaarders erkennen den band tusschen Abraham en zijn beide kinderen, ook na dit leven. De vergissing van den rijken man is niet, dat hij zich de verbonds-verhouding tot Abraham bewust is, maar dat hij deze ziet als onderpand der goddelijke verkiezing. Zie Das N.T. Deutsch op deze plaats. De Joden vereenzelvigden dus verkiezing en verbond!

Overigens is deze opmerking over den rijken man niet anders dan als illustratie bedoeld.

Men vindt dat in den tegenwoordigen tijd zelfs bij sommige z.g. Calvinistische dichters, die in hun verzen doen alsof ze God nog moeten zoeken als hun Vader, terwijl ze gedoopt zijn.

Dat gaat echter rechtstreeks in tegen hun doop.

Ze zijn als een vondeling, die op een goeden dag er op uittrekt en zwerft van stad tot stad en van dorp tot dorp om uit te vinden waar hun vader is.

Och dan is 't alles onzekerheid. Nog niet één kans uit duizend. Een lotje uit de loterij !

Maar wij zijn geen vondelingen, we zijn bondelingen.

De doop zegt ons, dat wij kinderen Gods zijn met volledige kinderrechten. Ge hebt recht op de belofte Gods. Ge zijt bij uw doop als bedolven en begraven onder de allesoverweldigende rijkdom van Gods beloften. Wie 20 jaar is oud kan zeggen : ik leef reeds 20 jaar met de beloften Gods. En als men honderd wordt, kan men zeggen : ik heb honderd jaar geleefd beladen, overladen met Gods beloften. Want al Zijn beloften zijn voor ons.

Daarom hoeft ge niet in 't onzekere te zoeken.

Daarom moogt ge niet vragen : is het wel voor mij ? God zegt : u komt het toe. God heeft

voor u beslist, toen gij nog niet beslissen kon. Hij heeft voor u gekozen, toen gij nog niet kiezen kon. 't Is van God uitgegaan. Hij heeft gezegd : Ik wil uw Vader zijn en gij zult mijn kind zijn. En omdat wij dit zoo moeilijk gelooven kunnen, heeft Hij 't officieel bekrachtigd. Hij heeft 't op goddelijke wijze geratificeerd.

De doop is uw garantiebewijs ! God stelt zichzelf garant !

En wie zoo den doop verstaat, zal zich nooit aanstellen alsof hij door zijn ernst en vroomheid zich kind van God maken moet.

Ik hoop echter niet, dat ge nu uit dit alles de konklusie gaat trekken, alsof de doop u nu vrijstelt van een persoonlijke levenskeus. Zoo zouden we den doop nog in zijn tegendeel verkeeren.

De rechte kijk op den doop zal ons juist aktief maken en tot een beslissing dringen.

De doop vermaant en verplicht ons dagelijks tot een nieuwe gehoorzaamheid ! Wij léven niet uit den doop, als we 't maar wat laten waaien en ons niet gaarne en gehoorzaam ter beschikking stellen van Christus. De doop is dat we altijd weer paraat staan. Op elk beslissend moment een beslissing nemen.

Maar we moeten ons daarbij wachten voor de kapitale vergissing, alsof wij daarbij kunnen doen wat ons aanstaat. De beslissing die wij nemen, is geen daad van eigen willekeur of voorkeur. Ook onze k  us is in 't verbond bepaald.

Ik denk b.v. aan Mozes.

Wij lezen van hem, dat hij verkoos liever met het volk Gods kwalijk behandeld te worden, dan de genieting der wereld te hebben.

Dat was een levenskeus. Maar dat was niet zijn verkiezing alleen — daarachter lag Gods verkiezing. Daarom koos hij niets nieuws. Hij koos wat God voor hem gekozen had. Hij bleef eenvoudig wie hij was. Of nog beter : hij werd al meer wat hij al lang was ! Hij was uit Israël en werd al meer Israëliet. 't Resultaat van zijn levenskeus was alleen, dat hij daarin nu ook leefde, welbewust en vrijwillig en met de bereidheid om de duurste offers te brengen.

En dat vraagt uw doop nu ook van u. Ge kunt niet naar uw eigen smaak en lust leven. Ge kunt eigen zin en wil niet als regel stellen. God heeft uw levensregelen vastgelegd. En nu moet ge die aanvaarden. Ge moet 't met lust en liefde doen. Uw leven in het verbond mag geen doode werktuigelijkheid zijn, geen machinale sleurgang. Ge moet 't doen met eigen keuze en

lust. Dat maakt 't nuchterste werk nog vol bezieling. Dat maakt uw leven vol aanbidding.

Ge hoort wel eens hoe onverschilligen zich van hun doop willen afmaken met de verontschuldiging : ik heb me zelf toch niet gedoopt. En ze meenen daarmee van hun verantwoordelijkheid af te zijn. Maar er is al heel weinig wijsheid in hun redeneering. Als vandaag in Nederland de soldaten opgeroepen zouden worden om naar de grenzen te gaan, kan dan een dienstplichtige zeggen : ja maar ik heb mij zelf geen Nederlander gemaakt ; ik heb me zelf niet als soldaat opgegeven ? Hij is Nederlander van geboorte. En als zoodanig heeft hij zijn rechten, maar ook zijn verplichtingen. Wanneer hij die verplichtingen niet belooft na te komen, zullen de autoriteiten hem wel vinden.

Zoo nu hebt ge uw doop te verstaan. Ge zijt geboren in 't koninkrijk Gods. Ge leeft onder de regeering van Christus Jezus. Ge hebt daar nooit naar gevraagd. Maar ik verzeker u : ge kunt er God nooit genoeg voor danken. Maar ook : als burger van 't rijk Gods zijt ge nu heel uw leven dienstplichtig. Christus is uw Koning.

De doop vermaant en verplicht tot gehoorzaamheid.

De doop is echter niet enkel teeken van

Christus' heerschappij over uw beperkt klein menschenleventje.

De doop is teeken van Christus' heerschappij over heel de wereld.

Dat is wel heel duidelijk als ge bedenkt, wanneer de doop is verordend. Want op welk uur van Zijn werkdag heeft Christus den doop ingesteld? In 't uur van Zijn overwinning. Vlak voor Zijn triumpf. Hij heeft reeds Zijn strijd volbracht. Hij heeft den duivel verslagen. Hij zal over enkele oogenblikken blijden intocht houden in Zijn residentie, om te zitten op Zijn troon, vanwaar Hij hemel en aarde zal regeeren.

En dan : als Hij staat als bij de treden van Zijn glorietroon, zegt Hij : Gaat dan henen, maakt al de volkeren tot mijn volgelingen door ze te doopen.

Zoo heeft Hij in uw doop uw belangstelling wereldwijd gemaakt. Er is geen terrein, dat u niet aangaat.

En als dan iemand zegt : ja, maar moeten we er nu al zoo jong mee beginnen? Dan antwoordt de doop : ja. Want uw Koning heeft ook de jongeren dienstplichtig gemaakt.

De jongeren zelfs in de eerste plaats.

Toen Christus zich gereed maakte om Zijn troon in den hemel te beklimmen, heeft Hij eerst

aan de kinderen gedacht. Hij heeft gezegd : wat zal ik den jongens en meisjes geven?

Ik zal ze den doop geven!

Christus wil de jeugd.

Het zaad zal Hem dienen!

Zoo is uw leven van 't eerste begin een dienstplicht.

De totalitaire Staten kennen dat nu ook. Rusland en Duitschland en Italië beginnen reeds met de jeugd.

Maar Christus is daar al eerder mee begonnen.

Onze jongeren verstaan hun doop niet recht, als ze niet van dag tot dag in hun jonge jaren zich reeds dienstplichtig weten. D.w.z. dat ze op hun jonge jaren zich ook volkomen en op zoo breed mogelijk terrein zich geven en op allerlei wijze wapenen tot den grooten en groot-schen strijd, die heel de wereld in twee groote fronten verdeelt : n.l. het Christelijk en anti-christelijk front.

De strijd van deze dagen vraagt werkelijk niet enkel in de oorlogstoerusting der wereld de uiterste volmaaktheid en paraatheid.

God wil 't zoo hebben, dat wij in onze jonge jaren de jeugd van Christus zijn. En doen wat we kunnen om klaar te zijn als aan eenig front de oorlog voor Christus moet gestreden worden. Onze jongens en meisjes moeten de jongens en

meisjes van Jezus Christus zijn, die Hem trouw zweren in blankbloesemende liefde. En ook met volledige bereidheid tot elk offer, dat Hij van hen vraagt.

Daarmee eerst toonen ze hun doop te verstaan.

* * *

Uw doop bepaalt echter niet alleen uw houding tot God en tot Christus.

De doop heeft van meet af ook bepaald uw verhouding tot de Kerk. Want ge zijt gedoopt als kind der Kerk.

En dat brengt voor heel uw leven vèrstrek-kende konsekwenties mee.

Ik denk in de eerste plaats aan de verkeerd-gerichte vroomheid, die eenzijdig nadruk legt op het persoonlijk geloofsleven. Men gaat dan uit van de gedachte, dat het opperste van godsdienstig leven dáár gevonden wordt, waar geen mensch mèt ons, de gemeenschap met God deelt. Dan zoekt men het in het verborgene, in de diepten van het hart.

Toch heeft de Heere Jezus ons bij den doop anders geleerd. Het hoogste en heerlijkste van den dienst van God is niet in het verborgene, maar in het openbaar.

De doop toch is één der toppunten van heel

ons leven. Alleen aan het avondmaal gaan we daar nog boven uit.

Maar dat hoogtepunt van den doop is geen verborgen handeling, die geschiedt ergens in het heimelijke van een kraamkamer.

Bij den doop wordt een kind ingedragen in een openbare samenkomst der gemeente. 't Is een deel van onzen publieken eeredienst.

Daarmee is heel uw leven kerkelijk institutionair bepaald.

En hier hebt ge terstond een punt, waar de vroomheid, die uit de menschen is, zich stelt tegen de klare prediking van den doop.

De eigenwillige mensch zoekt geestverwanten. Men kiest een eigen groep van individueele Christenen om zoo samen te zijn en te vertellen van wat God aan de ziel gedaan heeft. 't Gaat van den mensch uit. 't Komt van onderen op. Menschen stichten menschen. De konferentie wordt primair. In elk geval is daar de vette maaltijd en in de Kerk een sober schoteltje.

Maar men vergeet, dat God Zijn Kerk gesticht heeft en dat daardoor Zijn kinderen gesticht moeten worden.

Calvijn zegt daarvan : afwijking van de Kerk brengt de dood over ons.

En vooral nu in deze dagen van de zijde der

Barthianen het kerkelijk vraagstuk aktueel en urgent gemaakt wordt, hebben wij op onze qui vive te zijn.

Onze belijdenis zegt : buiten de Kerk geen zaligheid. Dat ziet niet enkel op de eenheid en gemeenschap met allen die Christus kennen. Het ziet op uw kerkgang, op uw waardeering van het ambt, op heel uw meeleven met de Kerk als instituut.

Want door den doop zijt ge de Kerk ingelijfd.

Eèn der schoonste en eerste daden Gods met u was, dat Hij u kerklid maakte. Zoo zal in heel uw leven u niets mogen gaan voor of boven de Kerk.

In dit opzicht hebben we wel terdege de wacht te betrekken.

Daar is een paar jaar geleden een boek uitgekomen : „Wee mijn volk” en daar zegt de schrijver — nog wel met beroep op Kuyper — : dat men niet geregeld naar de Kerk kán gaan. Want er is geen dominé, die altijd week aan week zoo schoon en boeiend spreken kan, dat hij u Zondag op Zondag werkelijk sticht.

Zie dat is pseudo-Calvinisme van het grofste soort.

Het gaat ook vlak tegen uw doop in. Want de doop bindt aan de Kerk.

En dat niet alleen. Maar ge hebt door den doop ook op zichtbare wijze deel gekregen aan de gemeenschap der heiligen.

De doop waarmee ge gedoopt zijt, is maar niet uw doop. Het onderscheidingsteeken dat ge draagt is 't teeken, dat duizenden bij duizenden met u dragen.

Zoo staat ge niet alleen.

Ge leeft met elkander.

Ge strijdt met elkander.

Ge overwint met elkander.

Krachtens uw doop zijt ge opgenomen in de gemeenschap der heiligen.

Als ge op een vergadering van geloofsgenooten samen zijt of vooral wanneer ge 's Zondags in één dienst des Woord met zooveel honderden vereenigd zijt en u versterkt in de zekerheid dat ge met uw strijd niet alleen staat, dan wordt daarin iets gezien van de vreugde en sterkte, die God u bereid heeft reeds bij uw doop.

En wie zoo zijn doop verstaat, zal niet enkel de vreugde kennen, dat vandaag en morgen zoovelen naast hem staan, gebonden in éénzelfde strijd.

Hij ziet ook achteruit, naar de voorgeslachten. Ge ziet hoe achter u reeds een ontzaglijk leger heeft gestreden en zijn overwinningen heeft behaald. Ze waren met ons één in Christus. Ze

droegen met ons ééNZelfde merk- en veldteeken in den doop :

En als wij nu belijden :

„O Gij der vad'ren sterkte,
Gij zijt ook onze God”,

dan belijden we daarmee de heerlijkheid, die reeds verzegeld ligt in den doop.

Als wij ons kinderen willen betoonen van het „kloek en vroom voorgelacht” — zoo zoeken we daarmee niet den mensch te eeren, of krampachtig vast te houden aan een verleden, dat onherroepelijk voorbij is. Neen, ook dit vloeit vanzelf voort uit uw doop verstaan.

Wie zich losmaakt van het woord en het werk der vaders, wie zich losmaakt van hun strijd, verspeelt maar niet hun overwinning, maar verspilt hun erfenis.

Hij maakt zich los van den doop. Want de doop is het heilig teeken, waarmee, van de dagen der Apostelen af tot nu toe, die ééne groote gemeenschap der heiligen is saamverbonden die God vergadert uit alle geslacht en taal en volk en natie.

Men meene nu niet, dat als we zoo onzen doop verstaan, de enkeling geheel wordt opge-

lost in de gemeenschap en er voor persoonlijk geloofsleven geen plaats overblijft.

De doop neemt het persoonlijke allerminst weg. Integendeel : het geeft het zelfs een zeer bijzonderen nadruk.

Want wat is de doop ?

De groote Christus, die naar Zijn wil heel de wereld laat wentelen, bemoeit zich in den doop zeer bijzonder met den enkeling.

Christus is bij den doop met één menschje even geheel alleen. Hij heeft iets aparts met hem. Hij noemt hem bij Zijn naam.

Ja, wat de vader en moeder niet zullen doen, dat doet Christus : Hij noemt zoo'n klein kind bij den voornaam. Hij roept 't bij zijn eigen naam. Zoo persoonlijk mogelijk.

Daaraan zult ge dus weten, dat Hij ook u persoonlijk bedoeld heeft. Hij heeft Zijn hand op u gelegd. Hij heeft beslag gelegd op al uw gaven en krachten. Hij heeft aanspraak gemaakt op heel uw leven. Ge draagt Zijn eigendomsmerk.

Zoo zijt ge persoonlijk door Hem aangesproken en toegesproken. En dat blijft altijd door.

't Leven in de gemeenschap sluit het persoonlijk leven des geloofs allerminst uit. Integendeel, het sluit dit juist in. Zoo is het zelfs tot op den jongsten dag en daarna.

Daar is b.v. niemand die straks vergaderd

wordt tot die groote schare, die niemand tellen kan, of Christus Jezus zal eerst op Zijn rechterstoel strikt persoonlijk met hem handelen, als Hij ieder vergelden zal, naardat hij gedaan heeft. Het eng persoonlijke gaat altijd samen met het ruim gemeenschappelijke.

Wanneer ge uw doop verstaat, zult ge beide op harmonische wijze weten saam te verbinden. Persoonlijk leven zal 't gemeenschapsleven sterken. En 't gemeenschapsleven 't persoonlijk leven.

Want door den doop zijt ge de gemeenschap der Kerk ingelijfd.

Maar ge hoort niet eeuwig tot de Kerk, als ge niet zijt een levend lid.

* * *

De doop bepaalt uw houding tot God. Uw verhouding tot de Kerk.

Maar tenslotte ook uw verhouding tot de wereld.

We denken hier nog eens aan het doopsformulier, waar we lezen dat de verstokte Farao met al zijn volk in de Roode Zee verdronken is en 't volk Israëls droogvoets daardoor geleid werd : door hetwelk de doop beduid werd.

Daar zijn vroeger predikanten geweest, die een dergelijke zin niet passend vonden in een

gebed en in 't formulier een wit strookje papier erover plakten. Maar ze hebben al bitter weinig verstaan van de aanbidding der Kerk, die met deze woorden den lof Gods zingt over de finale scheiding, die er is tusschen Kerk en wereld.

En tot die aanbidding dringt uw doop u ook nu vandaag.

De wateren van den doop zijn voor ons als een Roode Zee, waardoor we voor goed, voor eeuwig afgescheiden zijn van de wereld.

Daarin ligt nu uw roem en roeping. Daarmee ziet ge het doel van uw leven aangewezen.

Ge hoort de wereld niet toe !

Ge hoort den Booze niet toe !

Ge hoort niet onder de macht der zonde !

Ge hebt in afgescheidenheid van de wereld dat eigene leven te leiden, dat een eigen stijl vertoont : de stijl van de stad Gods, het nieuwe Jeruzalem.

Wij zijn anders dan de anderen, wij doen anders, wij spreken en willen en werken anders.

Wij kaarten niet, wij gaan naar geen tooneel, wij dansen niet, en zoo maar voort.

Dat is reeds duizend en meer jaren geleden tot een volksgewoonte geworden. En als we die breken, doen we vrijwillig afstand van onze volksvoorrechten en privilegiën. Wij ver-

looehenen dan de scheiding, die God voor ons gelegd heeft door den doop.

Daarmee stellen we ons nu niet hooghartig boven de menschen der wereld.

Want wat hebben we ons te verheffen?

Het uur van den doop, dat God ons de hoogste eer bewees, is tegelijk geweest het uur van onze uiterste schande.

Onze grootste verhooging valt samen met onze diepste vernedering.

De doop toch predikt, dat geen schepsel zoo diep verdorven is als de mensch. Dit is onze schande en oneer bij den doop: dat wij zóó vuil zijn, dat niets en niemand ons reinigen kan, dan God zelf en dat door het eigen bloed van Zijn eenigen Zoon.

Zoo moeten we den doop ook altijd weer verstaan tot onze zelfvernedering en zelfbeschuldiging.

Het vroolijk uur van den doop is zelfs ook een zeer smartelijk uur. Dat feestelijk uur is ook een zeer vernederend uur geweest.

Want wat zegt de doop? De doop roept u tot een begrafenis. Gedoopt worden is begraven worden.

Zooals bij den zondvloed de goddelooze wereld begraven werd in de golven, zoo zijn wij

door den doop begraven in den dood.

De doop predikt ons: wij moeten den dood in.

En daarin ligt nu uw afscheiding van de wereld.

De wereld leeft eigen leven.

Maar wij dragen in den doop het teeken van den dood.

O, laat dan maar sterven al de verdorvenheden van uw hart en leven.

In dat sterven ligt het ware leven.

Daarom zullen we de wereld verlaten, onze oude natuur dooden en in een nieuw godzalig leven wandelen.

En daarmee is onze roeping niet alleen negatief bepaald. Ze wordt zoo ook positief gesteld. Want we zijn er maar niet, als we niet met de wereld meedoen, en niet volgen de praktijken der wereld. Daar moet ook iets geheel anders, iets nieuws bij ons gevonden worden.

Calvijn heeft ten opzichte van 't leven uit het verbond deze merkwaardige uitspraak gedaan: ⁶⁾ God vergeet bij den doop Zijn eerste schepping en begint een nieuwe schepping. Zoo

⁶⁾ Preek op Deut. 32 : 5—7, C.R. 28 : 679 : quasi il oublie sa premiere creation et dit qu'il nous donne bien une autre chose que d' avoir esté hommes mortales.

zegt ook ons formulier, dat we niet alleen begraven worden in Zijn dood, maar ook door Hem opstaan in een nieuw leven. Ja, wij zijn een nieuwe menschheid, een geheel nieuwe wereld, een nieuwe schepping. Daar is iets onder ons van den nieuwen hemel en de nieuwe aarde.

't Praeludium is begonnen door de opstanding van Christus. Straks komt het gansche groote kunstwerk. Maar 't begin is er.

Hier is het nieuwe leven.

Hier zijn de nieuwe levens-verbanden.

Door den doop zijn ontsprongen bronnen van eeuwig leven. Wij vieren opstanding elken dag. Wij vieren de overwinning over zonde en dood.

Dat is de heerlijkheid van ons leven, als we den doop verstaan.

Daarom komt aan onze lust en liefde tot den dienst van God geen einde. 't Is ons altijd weer als nieuw, ook als we ons doodgewone leven leiden, al is het zonder eenige sensatie.

Daar werken in ons krachten niet van deze wereld. Opstandingskrachten, hemelvaartskrachten.

Christus heeft ze geopenbaard. Nu zijn ze ook in ons door 't geloof in Hem.

Daar werken bij ons dezelfde krachten, die in Jezus Christus werken.

Dezelfde krachten, die den verhoogden Christus in den hemel vervullen, daar hoog op Zijn glorietroon, werken ook onder ons hier-beneden op aarde.

Want als we gedoopt worden, zoo worden we gedoopt in den Naam van Christus, die verhoogd is in den hemel en nu door Zijn kracht alles in ons naar den hemel dringt, heendrijft naar de blinkende heerlijkheden van den nieuwen hemel en de nieuwe aarde.

En daarmee krijgt ons leven eschatologisch uitzicht.

De doop heeft een scheiding aangebracht tusschen Kerk en wereld. Maar die scheiding is nog niet volkomen. De overwinning der wereld ligt nog in de belofte, in de toekomst.

Daarom verwachten we den grooten dag van den grooten Christus. Wij verwachten Hem met groot verlangen. Want dan zal konsekwent en absoluut de scheiding voltrokken worden, die nu reeds heenloopt tusschen de kinderen van de Kerk en de kinderen van de wereld.

Ja sterker nog: dan, op den jongsten dag zal de scheidslijn openbaar worden, die er loopt tusschen kinderen Gods en kinderen Gods.

Want er zijn tweeërlei kinderen Gods.

Geloovige maar ook ongeloofige. Gehoorzame en ongehoorzame.

En wij moeten niet meenen, dat door onze ongeloofigheid en ongehoorzaamheid de doop zijn kracht verliest.

't Is alleen zóó, dat wat ons tot een zegen moest zijn — nu een vloek wordt.

Zooals het water van den doop het behoud was voor Noach en de zijnen. Zoo was datzelfde water de ondergang voor de wereld.

Dat is ook de prediking van den doop.

Men is wel eens bevreesd, dat de leer van den doop maar oppervlakkigheid aanbrengt.

Doch dit is niets dan misverstand.

Daar liggen in den doop niet enkel zegenende en zaligende krachten. Maar evenzeer verdervende en verdoemende krachten.

Zegen en leven voor wie gelooft. Dood en doem voor wie niet gelooft.

Dat is de ontzaglijke ernst van den doop. Daardoor wordt onze verantwoordelijkheid zoo uiterst zwaar.

God heeft ons door den doop zoo oneindig hoog verheven. Hij heeft ons boven alle schepselen gesteld. Als we van die hoogte naar beneden vallen, zoo zullen we des te dieper in den afgrond ploffen, als we te hooger gesteld waren.

Ook daarin gaat de onderscheiding van Kerk

en wereld door. Die buiten de Kerk verloren gaat, valt uit de eerste verdieping. Die binnen de Kerk verloren gaat, valt van de tiende verdieping. Daarom zal zijn gericht en verdoemenis des te zwaarder zijn.

God is getrouw. Hij is getrouw in het vervullen van Zijn beloften aangaande den zegen des verbonds. Maar Hij is ook getrouw in het vervullen van de bedreigingen van de wraak des verbonds.

Die niet gelooft zal verdoemd worden.

En hiermee blijft uw doop u roepen tot geloof. Daar is maar één weg om behouden te worden, de weg van het geloof.

En er is niets wat de roeping tot geloof u zoo na aan het hart brengt dan juist uw doop.

Zoo leeft dan uit uw doop.

Calvijn zegt 't zoo dringend : God is geen bedrieger. Hij liegt niet. Hij speelt niet voor onze oogen een valsch spel.

Wat klagen we dan ? God heeft u allen alles beloofd wat ge noodig hebt.

Zal een hongerige vreezen van gebrek om te komen, als hij aanzit aan den rijksten disch ?

Zal een dorstige klagen als hij zich ontsloten ziet fonteynen van levend water ?

God heeft u recht gegeven op fonteynen van

klaterende vreugde, van overvloeiende kracht,
van sprankelende heerlijkheid. Dat is het recht,
dat ge als Zijn kind bij Hem hebt.

En al moet ge zelf tot uw God zeggen : ik
ben niet waardig Uw zoon genaamd te worden,
zoo zegt Hij toch : Kind, gij zijt altijd bij mij,
en al het mijne is het uwe !

Wil dan zoo uw doop verstaan. Dan grijpt
ge naar de heerlijkheid ervan op uw vroolijkste,
maar ook op uw donkerste levenswegen.

En wat het leven ook van u vergt, ge hebt
hier een onwankelbaar houvast. Ge hebt hier een
onverliesbaar en onvervreemdbaar bezit. Als ge
maar staat op 't fundament van den doop.

Want zoo belijdt ge :

Op U steunt onze hoop, o God van ons
betrouwen ; zij worden nooit beschaamd die op
Uw goedheid bouwen.

HET VERBOND DER GENADE
EN HET CHR. ONDERWIJS

Het verbond der genade en het Chr. Onderwijs

WIE over het verbond der genade en het Christelijk onderwijs handelt, geeft misschien voor menigeen den schijn zich even te begeven buiten den kring van onderwerpen, die gewoonlijk in onderwijskringen aan de orde zijn.

Lijkt het verbond der genade niet wat eenzijdig theologisch?

Ook al zet de titel van het onderwerp het genadeverbond in direkt verband met het Christelijk onderwijs — toch gaat het verbond voorop.

Brengt dat niet het bezwaar mee, dat we dan in specifiek theologische wateren zullen verzeilen?

Wanneer iemand hiervoor bevreesd zou zijn, wil ik hem vóór alles de verzekering geven, dat we bij het verbond der genade niet spreken van zaken, die behooren tot de specifiek theologische

kwesties in den technischen zin van het woord. Het genadeverbond is n.l. fundamenteel en centraal voor heel het leven van elk Christen. Ieder die de vastheid van het leven vindt in God en het middelpunt van zijn leven erkent in Christus Jezus, staat van dag tot dag in het genadeverbond.

Bavinck zegt : in de Schrift is het verbond de vaste vorm voor de verhouding van God tot Zijn volk.

Zoo zijn wij dus allen er bij betrokken. God spreekt geen woord tot ons en doet geen daad met ons of het is in Zijn verbond. Dat wilde ik graag met nadruk voorop stellen.

Er wordt n.l. van zekere zijde geklaagd, dat er tegenwoordig veel te veel gesold wordt met het verbond. Anderen toonen niet weinig watervrees voor het woord verbond alleen. Samen is men bang, dat de leer van het verbond een oppervlakkig Christendom zal kweeken.

Maar dit alles kan alleen uit misverstand voortkomen.

Het leven van een Christen is — of men 't woord noemt of niet — een leven in het verbond. Alle verhoudingen van het Christenleven zijn daarin geordend. Alle vormen en verbanden van het Christelijk samenleven zijn er in begrepen. Daarom is er geen arbeid en arbeidsterrein,

dat buiten het verbond valt. Ook het terrein van 't Christelijk onderwijs is verbondsterrein.

Zoo is het o.a. met nadruk beleden in den strijd om de vrije school.

De schoolstrijd is een strijd geweest om de rechten des verbonds.

Het volkspetitionnement van 1878 wijst daar uitdrukkelijk op. Als de Christenouders daar met een verrassende eenstemmigheid zelfs voor koningen spreken van Gods getuigenissen — spreken ze van den doop en hun belofte bij den doop afgelegd.

En reeds daarvóór in 't adres van Patrimonium in 't zelfde jaar 1878, getuigen de ouders, dat hun kinderen gedoopt zijn in den naam van den Drieëenigen God, en bij dien doop plechtig beloofd hebben hun kinderen een Christelijke opvoeding te geven.

Zoo is de strijd om de Christelijke school ingezet met de belijdenis van het verbond.

Dat ligt in den aard der zaak.

Want wie doop zegt, zegt verbond. Ja, in den doop ontmoeten verbond en onderwijs elkander. Men denke slechts aan het doopsformulier, waar de Kerk, op grond van den doop, de ouders ook verplicht tot een doen en helpen onderwijzen

in de volkomene leer der zaligheid.

Bij Christenouders kunnen we zelfs nog verder teruggaan. Het gebed der Kerk bij een huwelijksbevestiging voegt reeds verbond en onderwijs samen. Eerst verklaart dit gebed dat de jonggehuwden mede-erfgenamen zijn van het verbond, dat God met Abraham, Izak en Jacob opgericht heeft. En dan volgt in direkte aansluiting daarmee de smeeking, dat zij de kinderen die ze e.v. zullen ontvangen godzalig zullen groot brengen.

Hier is weer opvoeding en dus ook onderwijs in één adem genoemd met Gods verbond. En daarin hebben we iets specifiek Reformatorisch.

Het bewuste leven uit het verbond stamt n.l. uit den tijd der Reformatie. Vóór dien hoort ge er niet zoo van.

De groote kerkvader Augustinus b.v. had geen oog voor de heerlijkheid van het verbond. En niet één na of voor hem, tot de Reformatie toe, deed recht aan het verbond. Eerst Luther begon er over te spreken. En na Luther zijn het Zwingli en Bullinger, die de verbondstheologie verder ontwikkelen, waarin Calvijn hen later gevolgd is.

Doumergue zegt dan ook terecht, dat het bij

de leer van het verbond gaat om de erfenis van de Reformatie.

De vaders der Reformatie predikten dat men dagelijks aan den doop moest denken. Ze verklaarden — in tegenstelling met het beweren van velen in onze dagen — dat heel de Schrift doelt op het verbond Gods. En ze hebben daarbij ook het onderwijs betrokken en dat in den ruimsten zin van het woord.

Als Calvijn b.v. zijn wereldberoemde academie sticht, geeft hij ook een gebed voor de opening der lessen. En na 't gebed zal dan elken morgen het lied Gods uit psalm 25 daarbij gevoegd worden :

De Heere openbaart Zijn heilgeheimen aan
hen, die Hem vreezen ; Hij doet hun Zijn
[verbond kennen.

Verbond en onderwijs waren voor de Reformatoren zaken, die elkander ten nauwste raakten.

En wij zijn overtuigd, dat ze daarin de Schrift hebben laten spreken. Ik denk alleen maar aan het bekende Schriftgedeelte uit Deuteronomium 4 : 9—12, waar de ouders verplicht worden aan hun kinderen Gods inzettingen en rechten te

leeren. Het motief van dit gebod is dan, dat God een verbond met hen heeft.

Dit zijn dingen, die niet altijd zoo levendig bedacht worden. Er zijn scholen waar nooit over den doop gesproken wordt en toch meenen ze in den lijn der Reformatie zich voort te bewegen. Er wordt Christelijk onderwijs gegeven, waarbij het verbond geheel buiten de gezichtskring valt.

Prof. Gunning — de theoloog, de vader van den man der Una Sancta — klaagde reeds een 50 jaar geleden, dat door vele welmeenende Christelijke onderwijzers de genade van het verbond — praktisch althans — niet genoeg werd erkend en de kracht van den doop werd voorbijgezien.

En ik denk niet, dat als hij weer onder ons zou opstaan, hij deze klacht geheel zou intrekken.

Niet ieder is doordrongen van het feit, dat wie het verbond der genade vergeet, de genade van het verbond verzuimt, en zoo de basis verliest en verlaat, waarop alle Christelijk onderwijs gegrond is.

Daar komt nog bij, dat het nog altijd groeiend Barthianisme een durend en dreigend gevaar blijft voor alle onderwijs, dat op grond van de Schrift en in aansluiting met onze historie de grenzen van het verbond niet wil uitwischen.

Zoo blijft nog altijd van kracht het bekende woord van Wormser : Leer het volk zijn doop verstaan en de natie zal gered zijn. Dit leren is dan allereerst en allermeeest de roeping der Kerk.

Toen de school weer aan de ouders kwam, ontstond er ook terstond een nauwer verband tusschen de leer der Kerk en de leiding op school. Als de Kerk dus het verbond predikt, zal de school de noodzakelijkheid van de erkenning van het verbond niet kunnen loochenen. Christelijk onderwijs zal dan gegeven worden in en naar en uit het verbond der genade.

Wat dit met zich mee brengt acht ik voorloopig voldoende aangestipt als ik u nu eerst spreek over het verbond der genade en de leerling op school.

Vervolgens over de beteekenis van het verbond voor den onderwijzer.

En ten laatste het verbond in zijn beteekenis voor het onderwijs.

Met dit punt het laatst te noemen, wordt meteen te verstaan gegeven, dat ik het Christelijk onderwijs, zooals het in den titel voorkomt, niet opvat in den engen zin van het onderwijs dat gegeven wordt, maar onderwijs in ruimeren zin, omvattende de organisatie, die met de school gegeven is .

Allereerst dan het genadeverbond en het kind, of wilt ge : het kind in het genadeverbond. Want dat is hetzelfde.

Onze kinderen zijn kinderen des verbonds. In het rijk Gods geboren. Ze zijn naar de belijdenis der Kerk kinderen Gods. En zoo heilig den Heere. Dat is al dadelijk van onberekenbare invloed op onze houding tegenover het kind. Wij beginnen nu niet met wantrouwen. Wij vragen niet allereerst, zou er nog wel iets goeds van terecht komen ? Het geloof zegt van onze leerlingen op school, dat ze kinderen Gods zijn in den zin, zooals ons Doopsformulier daarover spreekt in het gebed.

En daarmee komt het Christelijk onderwijs al direkt in botsing met allerlei individualistische en subjektivistische stroomingen, die ook uit de school den troost van het verbond willen wegnemen.

Zoo herinner ik me, dat bij de laatste volkstelling Baptisten-ouders van hun kinderen opzettelijk meenden te moeten vermelden : geen godsdienst. Hun kinderen hadden immers persoonlijk hun geloof nog niet beleden.

En ik vermeld dit niet als illustratie zonder meer. Dit is een symptoom. Een bewijs, dat wij in deze dagen nóg tegen één zelfde front te

strijden hebben als in de dagen der Reformatie, juist met de verbondsgedachte.

De leer van het verbond is n.l. eerst recht tot ontwikkeling gekomen in den strijd met de Wederdoopers. Zij noemden zich bondgenooten. Zeer waarschijnlijk naar aanleiding van wat ze eerst bij Luther hadden gevonden over het verbond. Maar in de ontwikkeling van de leer van het verbond legden ze allen nadruk op wat bij den mensch aan religieuze gedachte, vrome streving en beleving was op te merken.

Daartegenover stelde de Reformatie de z.g. eenzijdigheid van het verbond. De nadruk valt niet op wat bij den mensch gevonden wordt, maar wat bij God gevonden wordt. Het verbond is niet, dat wij God zoeken. God heeft ons gezocht. Wij doen geen keuze. God heeft gekozen.

Wie verbond zegt, zegt uitverkiezing. Daarom zullen we, als we naar het verbond onderwijzen, van onze kinderen geen kleine „Godzoekers” maken. Zoo heel gewichtig en bijzonder vroom. God heeft hen gezocht, voordat zij zoeken konden.

Als we zóó met de kinderen handelen, wapenen we hen tegen de gewichtdoenerij van zoovele „mystieke zielen” die het er altijd maar over hebben, dat ze God zoeken, in dien specialen zin

van het woord, terwijl ze vergeten dat ze van hun jeugd af door God gevonden zijn.

Ik denk b.v. aan den dichter Eekhout en zijn verzenbundels. Die keert de zaak om : de gelijkenis van den verloren zoon zou bij hem eigenlijk moeten zijn de gelijkenis van den verloren vader. Het kind is immers van dag tot dag op zoek of 't ergens een vader kan vinden en wie zijn vader wil zijn.

Daartegenover moeten wij onzen kinderen zeggen — ook in allen strijd en afdwaling — dat ze krachtens het verbond in God hun Vader hebben ! Ze zijn in 't huis des Vaders geboren. Ik denk hier aan den kinderkatechismus van Calvijn uit 't jaar 1537.

De onderwijzer vraagt : Mijn kind, zijt ge Christen inderdaad, zooals ge 't zijt in naam ?

En 't antwoord is : ja mijn vader.

Hoe weet ge dat ?

Omdat ik gedoopt ben in den naam van God, des Vaders en des Zoons en des H. Geestes.

En als dan gevraagd wordt : welk geloof en wat voor kennis hebt ge van den Vader, den Zoon en den H. Geest ? Dan is 't eenvoudige antwoord : ik heb zoodanige kennis, als de voornaamste stukken van onze religie leeren.

Deze nuchtere antwoorden zijn welsprekend

genoeg om er nog iets aan toe te voegen. Wij wonen niet in Athene, op zoek naar een onbekenden God. Wij en onze kinderen zijn burgers van Jeruzalem.

Daarmee is echter de keuze in het verbond niet vervallen. Wanneer het maar een keuze in het verbond blijft. En niet, dat men eerst nog er buiten staat om zich dan met inspanning van alle mystieke krachten er in te werken.

Als voorbeeld zou men Mozes kunnen noemen. Toen hij verkoos met het volk Gods kwalijk behandeld te worden, koos hij daarin niets nieuws. Hij koos wat God voor hem gekozen had. Hij bleef eenvoudig wie hij was. Maar hij deed 't nu welbewust, vrijwillig en met de bereidheid tot het offer.

Of neem ook 't proefgebed in het paradijs. Dat is de keus in het verbond.

Deze leer van het verbond is voorts de dood voor alle humanistische tendenzen ten opzichte van het kind. Het humanisme ziet den mensch als mensch in zijn eigen waarde en beteekenis. De levende mensch is daarbij uitgangspunt en middelpunt van levenshouding en wereldbeschouwing. 't Is dan de grootheid van den mensch, de ontwikkeling van zijn eerbied-

waardige persoonlijkheid, die alle aandacht vraagt.

In het verbond echter valt dat alles weg bij de grootheid Gods. Alle nadruk valt op ons gericht zijn op God en tot God.

Het verbond ziet den mensch en dus ook den leerling der school in innigst verband met Jezus Christus. Hij heeft het teeken van het bloed van Christus op het voorhoofd — 't is als in het lichaam ingegraveerd, dat ze God en Zijn dienst toebehooren. Zoo is de houding en verhouding tot God primair.

Ik denk hier aan dat geweldige woord van Calvijn, dat wij liever moeten willen van de aarde weggenomen te worden, dan den wil van den Soeverainen God tegen te staan.

En dit woord krijgt nog te meer klem, als we bedenken, hoe de wil Gods in het verbond, Gods loutre goedheid doet kennen.

Daarop legden alle Reformatoren, vooral Luther, den sterksten nadruk.

Een bangelijke godsdienst, vol angst en vrees en dat niet anders haast kent dan een zucht en een traan, is uitgesproken anti-Reformatorisch ! De prediking van het verbond is, dat God zoo vriendelijk mogelijk doet !

Dat beteekent dus voor de kinderen op onze

Christelijke school, dat zij eerst recht een zonnige jeugd hebben. En gelukkig als ze 't van ons mogen hooren.

Daarmee is niet ontkend, dat er ook een andere kant is, een donkere schaduwkant.

Integendeel: als we het verbond tot z'n recht laten komen, wordt die schaduwzij nog des te donkerder en verontrustender. Dat hangt samen met de roeping in het verbond.

Zoo even memoreerde ik, dat vele geloovigen een beetje bang zijn en soms geen klein beetje, dat het verbond oppervlakkig maakt. Toch is deze vrees voor de volle honderd procent ongegrond. In de eerste plaats al kan de openbaring Gods nooit gevaarlijk werken. Maar ook verder : het verbond vermaant en verplicht tot de krachtigste aktiviteit. Wie uit het verbond leeft, zal niet eigen onmacht aanwenden om ongehoorzaamheid en onverschilligheid te verontschuldigen en zoo de waarheid Gods verkeeren tot eigen verderf.

Het verbond roept eigen verantwoordelijkheid wakker.

De doop vermaant en verplicht tot nieuwe gehoorzaamheid. Nog sterker : wij hebben een verbond gemaakt met God, toen Hij een verbond met ons maakte. Wij hebben beloofd God te

dienen op 't moment van den doop.

Zoo zag de Reformatie doop en verbond. En wie dus niet uit zijn doop leeft, pleegt contractbreuk. Hij is een falsaris, hij maakt zich schuldig aan valsheid en vervalsching. Die ontrouw zijn geworden, hebben daarmee God bedrogen !

Dat moeten onze kinderen ook weten. Want er zijn tweeërlei kinderen in het verbond. Calvijn zegt uitdrukkelijk, dat God zich door Zijn belofte niet zoo gebonden heeft, dat Hij geen vrijheid heeft genade te bewijzen aan wie 't Hem behaagt.

Maar ter andere zijde handhaaft Hij de volle schuld van die den dienst van God ontrouw worden. Ze zijn rebellen — ze voeren openlijk oorlog met God. Over hen komt 't verschrikkelijkste, dat ooit een mensch kan verkrijgen : de vloek des verbonds. Door hun ongeloof veranderen zij 't teeken van de aanneming tot kinderen Gods, in 't teeken van vloek en eeuwige verdoemenis.

Daar moeten onze kinderen ook van hooren. Al zal de verstandige tijd en wijze weten. Maar toch : ze moeten weten, dat het verbond niet magisch werkt, maar dat het altijd weer tot geloof dringt. En voorts, dat wij niet anders van

God kunnen vervreemden dan als wij onszelf van Hem vervreemden.

Nog één opmerking wil ik me in dit verband veroorloven. Een probleem van het Christelijk onderwijs ligt in het feit, dat vele ongeloovige ouders voorkeur betoonen voor 't Christelijk onderwijs. Er is wel eens geklaagd, dat daardoor op school een milieu ontstond, dat aan de godsdienst vijandig was. Zoo'n vaart zal het niet loopen, maar in elk geval is 't voor vele scholen een punt van bespreking.

Daarbij kunnen we onmogelijk genoeg nemen met de bewering die op het 14e Nationale Schoolcongres in 1936 dienaangaande is vernomen : evenmin als we kunnen zeggen, dat deze gedoopte kinderen later godsdienstige menschen zullen worden, kunnen we zeggen dat ongedoopten dit niet zullen worden.

Want zoo wordt heel 't verbond omver geworpen.

De Kanaäniet kon wel Israëliet worden en de Israëliet Kanaäniet. Wat voor onderscheid is er dan ooit geweest tusschen de kinderen Israëls en de kinderen der heidenen ?

Neen : God had reeds onder het oude verbond Zijn kinderen voor Zijn bijzonder onderwijs uitgevonden.

Dat zegt ons voor dezen tijd: De bijzondere, de Christelijke school is voor de kinderen van het verbond.

't Is ook geen evangelisatie-instituut.

En als we voorts willen vasthouden dat de school in de eerste plaats staat ter verantwoordelijkheid van de ouders, zal men toch voor alles bij het Christelijk onderwijs hebben te vragen of de ouders Christelijk zijn.

Ik spreek nu natuurlijk niet over de uitzondering op den regel, die ik me in een speciaal geval kan voorstellen. Maar overigens geloof ik, dat het beginsel en karakter van de Christelijke school bedenkelijk wordt gehavend en beschadigd, als leerlingen toegelaten worden, wier ouders het verbond niet houden.

Dit geldt dan voorts ook voor den onderwijzer: voor zijn persoon en werkmethode. Om met het laatste — met zijn wijze van werken — te beginnen.

Een Christelijk onderwijzer zal zich daarbij in alles door het verbond bepaald weten. Neem b.v. zijn gebed op school. Als het amen op het gebed geen amen is op Gods verbondsbelofte, hoe zal het dan een gebed des geloofs zijn? En als het geen gebed des geloofs is, wordt zijn

onderwijs niet geheiligd door 't gebed. (1 Tim. 4 : 5).

Integendeel: er kan dan verregaande ontheiliging komen.

De Reformatoren spraken over hen, die het verbond verloochenden als heiligschenners. En in een preek over Béltsazar, die de heilige vaten verontreinigde, spreekt Calvijn van zooveel grooter kwaad, dat zij bedrijven, die maar wat spelen met den ernst van de sacramenten.

Zoo zullen we dus ook in 't onderwijs den doop heilig houden en dat dan allereerst in ons gebed.

En hiermee is verder heel de positie van den onderwijzer bepaald.

In het verbond ligt b.v. de oplossing van de verhouding van recht en liefde, gezag en vrijheid, die anders in het menschenleven telkens weer tot een konflikt wordt.

Wie het gezag oefent uit naam van den God des verbonds, zal bedenken dat in het verbond de groote Gezagsdrager zelf zoo vriendelijk en vaderlijk handelt. Want dat is de zegen van het verbond, dat God niet met dwangbevelen tot ons komt. Hij gaat „familiair” met ons om, zeggen de Reformatoren.

Daarmee is heel de kwestie van tucht op school

onder de juiste belichting gekomen.

Er moet tucht zijn. „Wat neemt gij mijn verbond in uw mond, terwijl ge de kastijding haat ?” Maar de wijze van tucht is ook bepaald.

Comenius maakt in zijn bekend boek : „Het Eene Noodige” de opmerking, dat de natuur des menschen zich niet verzet tegen haar heerscher, maar toch als mensch wil geregeerd en niet als een dier. (blz. 33).

Wij zouden in zijn terminologie kunnen zeggen : de natuur van het verbond verzet zich niet tegen een heerscher, maar de mensch zal dan als kind Gods behandeld worden.

Als in Israël de verhouding geregeld werd tusschen heer en knecht, werd er altijd op gewezen dat zij samen het eigendom Gods waren naar het verbond. Hoeveel te meer geldt dit niet in de verhouding van onderwijzer en leerling ! De liefde beheerscht dan de verhoudingen. En ook als er vermaning komt en bestraffing, wordt dit alles gelouterd in het licht der liefde.

En de onderwijzer, die daarbij steunt op het verbond, weet wat een machtige kracht er achter zijn vermaning zit en zich daarbij aansluit. Want er is geen grooter kracht dan de kracht van den doop.

't Is immers de kracht van den dood, den dood van Christus, waardoor naar onze belij-

denis onze oude mensch — ook de oude mensch van den leerling — gekruisigd, gedood en be-graven wordt.

Ja in den doop werkt de kracht der Opstanding, dé groote levenwekkende kracht, die in de wereld leven geeft en onderhoudt.

In verband hiermee wil ik nog even er op wijzen, dat onze vaders bij den afval, die in het verbond gezien werd, de schuld van de ouders met name aanwezen.

Calvijn o.a. verklaart dat niet allen, die gedoopt zijn, behouden worden, maar met nadruk wijst hij dan op de schuld der ouders, die niet gelooven aan het verbond en die door hun nonchalance of te slecht voorbeeld hun kinderen verderven.

En wie zal zeggen wat een verwoesting, een ravage dit ongeloof der ouderen nóg aanricht onder de kinderen des verbonds ? Daar is een wijze van vermanen die zoo moe maakt, dat het niet is om uit te spreken. Die ook verveelt en het kind van God vervreemdt. Dat is : als men het kind niet wijst op de kracht, die ze in de belofte van het verbond hebben.

Met het oog hierop dient de onderwijzer ook

in zijn persoonlijk leven geheel uit het verbond te leven.

Een onderwijzer b.v. die niet ten avondmaal gaat, moet men naar mijn stellige overtuiging de kinderen des verbonds niet toevertrouwen. In een Christelijke school is persoonlijke trouw in het werk niet af te scheiden van trouw in het verbond. Zonder persoonlijke godsvrucht van een onderwijzer brengt men hypokrisie in het onderwijs.

En vooral de avondmaalsviering is voor deze persoonlijke godsvrucht een criterium. Wie het avondmaal niet houdt, breekt het verbond, breekt de gemeenschap met Christus.

Dit zal ook als voorbeeld uiterst schadelijk werken in een school, die er op gericht moet zijn de kinderen het verbond te leeren houden.

En hiermee ben ik aan mijn laatste punt toegekomen: het verbond en het onderwijs, dat gegeven wordt.

Door het verbond is alle Christelijk onderwijs religieus bepaald.

Het politiek parool: de school aan de ouders, wordt naar den eisch des verbonds: de school voor den Heere. Want 't doel van alle Christelijk onderwijs is, de leerlingen God te leeren dienen naar Zijn verbond.

Dat veronderstelt eerst, dat de leerlingen weten wat het verbond der genade is. Men heeft ons wel willen verzekeren, dat het woord „verbond” voorloopig contrabande moet zijn voor het kind, omdat het voor hem toch een klank is en meer niet. Maar dit is een wijsheid, die bij de ware wijsheid van 't Woord Gods verdampt als een ijle nevel in de zon.

God spreekt in het verbond juist de taal der menschen. Hij spreekt daar op zoo'n klare en simpele wijs als kinderen verstaan. Daarom moeten we ook, als we over het verbond handelen, op onze hoede zijn voor systematiek.

De Schrift b.v. spreekt niet over een verbond van God met Christus in de eeuwigheid. 't Verbond wordt opgericht met Abraham in den tijd. En heel de verbondsgeschiedenis draagt een dramatisch karakter. 't Is levendig en aanschouwelijk. Vol van activiteit. Wij zijn daar ook persoonlijk bij betrokken.

Als in het formulier van den doop gesproken wordt over de Israëlieten door de Roode Zee, dan is dat maar niet bij wijze van voorbeeld.

In hun verlossing lag onze verlossing.

Daarom zal het Oude Testament met zijn verhalen van de grootste beteekenis blijven voor het onderwijs in de leer van het verbond.

En de tendenz om voor het verbond het

Nieuwe Testament op den voorgrond te schuiven ten koste van het Oude Testament, is om praktische en principieele redenen zeker niet onbedenklijk voor het onderwijs.

Een voordeel van aansluiting bij het Oude Testament is voorts ook, dat de leerling op aanschouwelijke wijze te zien krijgt, hoe het verbond heel de volheid van het menschenleven in zijn veelzijdige verscheidenheid compleet omvat.

Wie het verbond klem geeft, zal voorts den leerlingen van 't begin af een machtig wapen geven tegen allerlei streven naar secularisatie. Geen deel van het leven valt nu buiten de grenzen van het verbond. Of men bijbelsche geschiedenis vertelt of vaderlandsche geschiedenis, men spreekt bij beide van den zegen en vloek van het verbond.

En wie handelt over de komst van de lente, handelt daarbij over even „geestelijke” dingen, dan wie handelt over de ziel. Daar is immers niets in ons leven of het is geestelijke gave.

Ik denk b.v. aan de psalmen. We lezen daar : Zingt den *Heere* bij beurten; psalmzingt onzen God op de harp ; die de hemelen met wolken bedekt, die voor de aarde regen bereidt, die het gras op de bergen doet uitspruiten.

De geloovige belijdt daar dus, dat regen en gras van den Heere komen, den God des verbonds.

Op die wijze moet men ook 't verbond met Noach belichten. Het z.g. natuurverbond valt onder het genadeverbond. Daarom zegt Calvijn ook, dat wij steunende op de belofte aan Noach gedaan, den jongsten dag verwachten, waarop God door vuur hemel en aarde zal reinigen.

Wie op deze wijze zijn onderwijs inricht, zal bewaard worden voor een intellektualisme en moderne zakelijkheid, waarbij de verwondering ontbreekt. Wij zien alles in z'n verhouding tot God.

't Gaat nu bij het onderwijs niet om het bijbrengen van een bepaald kwantum kennis, die als onmisbare grondslag wordt aangewezen voor de oppervlakkige vooze kultuur van hen, die zich nog gaarne toonaangevend achten voor 't peil van beschaving en ontwikkeling.

Het Christelijk onderwijs wil juist dezen ban verbreken om als einddoel te stellen de aanbidding van dien God, die heilig is en goed in al Zijn wereldordeningen.

Zoo geeft de school wat anders en wat meer dan examendressuur, waarbij de aankomende leerling niet veel hooger getaxeerd wordt dan een

hol vat, dat in den kleinst mogelijken tijd met de grootst mogelijke hoeveelheid feitenkennis moet gevuld worden.

De leerling zal de heiligheid van het verbond moeten leeren zien in een eigen Christelijke kultuur. Want wij zijn een uitverkoren volk, een heilig geslacht. D.w.z. een volk met eigen leven en levenszede.

Zooals elk volk zijn eigen levensgewoonten heeft, zoo heeft 't volk Gods dat ook op eigen karakteristieke wijze. Dat hoort ook tot het verbond.

Wie zoo voor den leerling de oogen opent, zal dan ook voorts de uitzonderlijke positie van de kinderen des verbonds kunnen laten zien en dat in tegenstelling met de wereld, die het verbond met God niet kent en houdt.

Buiten het verbond zijn de menschen als wilde dieren, die in den nacht zwerven door het woud en elkander vereten en verteren, zegt Calvijn ergens. En dit wordt wel heel tragisch bevestigd door de wereldgeschiedenis van vandaag.

Daarom hebben we bij 't Christelijk onderwijs de kinderen ook te laten zien hoe de wereld met haar trots op eigen kennis en kunde zichzelf verteert. Wij hebben hun te verklaren, dat ook de bewogen wereld van onze dagen in haar

gigantische en werkelijk titanische worstelingen ten slotte zwoegt en hijgt onder het oordeel Gods, waarin ze zelf niets ziet en erkent van een vloek des verbonds.

En deze tegenstelling zal niet tot zelfverheffing leiden. Wanneer we uit 't verbond leven, ook midden in de verwarring van deze wereld, spreken we daarin niet glorieus en victorieus. Een goed krijgsknecht, zegt de Apostel Paulus, is niet één, die in deze wereld een allesbeheerschende stelling heeft ingenomen, maar die verdrukkingen verdraagt. Zoo weinig werkt het verbond de zelfgenoegzaamheid in de hand. Integendeel, het verbond leert dat we maar niet tevreden zijn als God „iets” is voor den enkeling. Maar 't roept luide uit dat Hij alles moet zijn en dat in allen.

Daarom zal eigen rijkdom ons uitdrijven naar de armoede en nood van den ander. Evangelisatie en Zending zijn ten nauwste gebaat bij een leven uit het verbond. En vooral met het oog op de Zending mag hierop wel even gewezen worden.

De heer Coumou, die in het Februari-no. van de „Macedoniër” 1938 schreef over een enquête inzake zendingsonderwijs op de Christelijke scholen, klaagde mij persoonlijk over de geringe medewerking die hij ondervonden had in zijn

pogen om 't Christelijk onderwijs wat wakkerder te maken voor de Zending.

Toch zal ook hier een leven uit het verbond het kind bewegen tot liefde in het zendingswerk.

Voor 't onderwijs kan ik hier volstaan met te verwijzen naar wat reeds twintig jaar geleden Wielemaker schreef over : School en Zending. En voor 't verbond herinner ik u alleen maar aan het woord, dat de belofte Gods ook toekomt aan hen die verre zijn.

Doch ik ga eindigen. Nog één ding zou ik willen zeggen.

Groen van Prinsterer heeft aan het eind van zijn leven, toen hij terugzag op den schoolstrijd en met name op wat gebeurd was met Van der Bruggen, het waarschuwend woord gesproken : alle krenking van Gods waarheid werkt nadeelig op elk gebied.

Dat is een profetisch woord, dat ook geldt op het gebied en voor de verhouding, waarmee we ons in dit onderwerp bezig houden.

De vrijheid van de Christelijke school is, dat ze zich ontwikkelen mag en kan naar eigen levenswet.

Die wet is een wet des verbonds. En dat verbond is meer dan één van de vele wijzen, waarop men spreken kan over de verhouding van God tot ons en onze kinderen.

't Verbond geeft maar niet een bepaalde structuur van het heil. 't Is de weg des heils, ook voor het schoolwezen.

Afwijking van dien weg is doodelijk, want ze doet de Christelijke school haar doel missen.

En vraagt ge wat dit doel is, laat ik het dan mogen zeggen met de woorden der Kerk uit haar gebed voor de nog ongebornen kinderen, zooals dit voorkomt in het huwelijksformulier: de eere van Gods heiligen naam, de stichting van Zijn Gemeente, de verbreiding van Zijn heilig Evangelie.